№ 2 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՅՈՒՆՎԱՐԻ 5 **1900** ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՅՈՒՆՎԱՐԻ 5 № 2

ՔՍԱՆՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվան 6 րուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի եւ տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐԿԱՅ **1900** ԹՈՒԱԿԱՆԻ

ՄՇԱԿ

(28-ՐԴ ՏԱՐԻ)

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

«ՄՇԱԿԸ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՎՈՒՄ Է ՆՈՅՆ ՊՐՕԳՐԱՄՈՎ ԵՒ ՆՈՅՆ ՈՒՂՂՈՒԹԵԱՄԲ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. «Մ շ ա կ ի» տարեկան գինը 10 րուբլի է, տասն եւ մէկ եւ տասն ամսվանը՝ 9 ր., ինն եւ ութ ամսվանը՝ 8 ր., եօթ ամսվանը՝ 7 ր., վեց ամսվանը՝ 6 ր., հինգ ամսվանը՝ 5 ր., չորս ամսվանը՝ 4 ր., երեք ամսվանը՝ 3 ր., երկու ամսվանը՝ 2 ր. եւ մի ամսվանը՝ 1 րուբլի։

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. Ա մ ե ր ի կ ա յ ի բաժանորդները պէտք է վճարեն տարեկան 6 դօլլար. Ե ւ ր օ պ ա յ ի բաժանորդները՝ 30 ֆրանկ. Պ ա ր ս կ ա ս տ ա ն ի բաժանորդները 10 րուբլի։

«ՄՇԱԿԻՆ» գրվել կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ (Բազարնայա եւ Բարօնսկայա փողոցների անկիւն)։

Կայսրութեան ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿԻՆ» գրվելու համար, եւ առհասարակ նամակներ եւ ծրարներ ուղարկելիս, պէտք է դիմել հետեւեալ հասցէով. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ», *իսկ արտասահմանից՝* TIFLIS, Rédaction du journal arménien «MSCHAK».

Յայտարարութիւնները ընդունվում են բոլոր լեզուներով։

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Սկզբունքների համագումար. Դարձեալ երկրաշարժ.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Կովկասի քաղաքացիական մասի կառավարչապետի շրջաբերականը։ Մամուլ. Օրահերթի արցեր. Վրաց Թատրոնի յիսնամեակը. Երկրաշարժից վնասվածների օգտին. Նամակ Գանձակից. Ներքին լուրեր. — ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Պարսկաստանից. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Հայրօն. Զքաւորի կոչիկները։

ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Ներկայ 1900 Թուականը մի շարք հաշիւների և համագումարների տարի է լինելու։ Հարիւրամեակի վերջանալը բնականաբար հաշիւ է պահանջում թէ՛ պետութիւններից և զանազան հիմնարկութիւններից և թէ, ընդհանրապէս, մարդկային հասարակութիւնից այն արդիւնքների և հետեւանքների մասին, որոնց նրանք հասել են։

Այդ հաշուի մէջ մենք առանձնապէս մտադիր ենք շեշտել այն արդիւնքների վրա, որոնք վերաբերում են ս կ զ բ ու ն ք ն ե ր ի և գաղափարների հարցին։ Եթէ արդիւնաբերական և գործարանական առաջադիմութեան հրաշալիքները շլացնող տպաւորութիւն են թողնում մեզ վրա, եթէ բնական գիտութիւնների արած հրաշակայական քայլերը յաւակնութիւն են տալիս մեզ յուսալու, որ մարդկութիւնը կարող կը լինի իշխել բնութեան վրա, դա միայն մի մասն է այն մխիթարութեան, որ ժպտում է մեզ։ Մնում է առաջադիմութեան մի ուրիշ մեծ գրաւիչ համագումար, դա իւրացրած սկզբունքների և դաւանանք դարձրած բարձր գաղափարների համագումարն է։

Եւրօպան, օրինակ, այլ եւս չէ կասկածում, որ գերեվաճառութիւնը, ճորտութիւնը, խղճի բռնադատութիւնը առ միշտ պէտք է համարել վերացված լուսաւոր մարդկութեան շրջանից։ Բայց կան բազմաթիւ և ուրիշ էական սկզբունքներ, որոնք օր օրի վրա մարմնանում են քաղաքակիրթ մարդկութեան կեանքում և դառնում են խարիսխներ հասարակական զարգացման համար։

Արեւելքում ընկած մեր հասարակութիւնը, որ դարեր շարունակ ենթակայ էր կամայականութեան և անսկզբունք վարչութեան անբարոյականացնող ազդեցութեան, միայն տասնիններորդ դարում կարողացաւ ընկնել կանօնաւոր կեանքի շաւղի վրա և զգալ թարմացնող հասարակական հոսանքներ։ Սակայն մեր առաջադիմութիւնը այդ ասպարէզում դեռ շատ սահմանափակ է և ս կ զ բ ու ն ք ն ե ր ի յաղթանակը դեռ ապագայի գործ է։

,,Մշակ‘‘ լրագիրը իր քսանեօթ տարվայ գոյութեան ընթացքում անդադար յիշեցնում էր հասարակութեան այն սկզբունքների մասին, որոնցով պէտք է նա ղեկավարվի խելացի, առաջադէմ, կուլտուրական հասարակութիւն դառնալու համար։ Առաջադիմութեան այն սկզբնական քայլերը, որ կատարել է մեր հասարակութիւնը, մեզ ոգեւորում են գործել նոյն ուղղութեամբ և եռանդի նոյն ոյժով, որոնք յատկանիշ են եղել մեր լրագրին՝ նրա գործունէութեան ամբողջ ընթացքում։

ԴԱՐՋԵԱԼ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ

Նոր հեռագիրները տեղեկացնում են մեզ, որ երկրաշարժի բեմը շարունակում է ենթարկվել նոր ցնցումների։ Մեր ստացած եւ կենտրօնական Նպաստամատոյց մասնաժողովի ըստացած հեռագրական տեղեկութիւնները ցոյց են տալիս, որ յունվարի 1-ին գիշերը լոյս դէպի յունվարի 2 խիստ ցնցումների ենթարկվեց Բարալէթ գիւղը։ Խորտակվել են 30 տուն, վնասվել են շատ ուրիշ տներ, վտանգաւոր ճեղքուածներ են բացվել գպրոցական շինութեան մէջ եւ հիւանդների ապաստարանում։ Ցնցումները կրկնվել են չորս անգամ։ Ազգաբնակութիւնը սարսափի մէջ է։ Չը նայելով սաստիկ ցրտին, որ հասնում է մինչեւ 8⁰ ստիճանի, գիւղացիները չեն վստահանում գիշերել տներում, վախենալով նոր հարուածներից։ Ամեն մարդ աշխատում է, որքան կարելի է, տաք հագնվել եւ անցկացնել օրերը բացօդեայ։ Գիւղի հրապարակում վառված են խարոյկներ, որոնց շուրջը տեղաւորվել են սարսափահար գիւղացիները։ Միւս գիւղերում շարունակվում է յուսահատ դրութիւնը։ Գիւղացիները տխրազգաց են եւ ամեն մի փոքր ցընցումից դուրս են վազում փողոցները։ Հիւանդներին ու որբերին տեղափոխում են Ախալքալաք։ Բժշկական եւ Նպաստամատոյց խմբերը անխոնջ աշխատում են։ Մանրամասն տեղեկութիւններ ժողովելու համար ուղարկված են յատուկ անձինք։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿՈՎԿԱՍԻ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՄԱՍԻ ԿԱՌԱՎԱՐՉԱՊԵՏԻ ՇՐՋԱԲԵՐԱԿԱՆԸ

—

Անդրկովկասի պ.պ. նահանգապետներին, 1899 թ. դեկտեմբերի 31-ին, № 14282.

Բարձրագոյն իշխանութեամբ ինձ յանձնված Կովկասեան երկրի վարչութիւնն ստանձնելու օրից սկսած, ես առանձին ուշադրութիւն եմ դարձրել այն դժուարակիր ծանրութիւնների վրա, որոնց ենթարկված է Կովկասի հարկատու երկրագործ ազգաբնակութիւնը։ Այդ ազգաբնակութիւնը չափազանց ծանրաբեռնված է արքունական եւ համայնական տուրքերով, որոնք յայտնի են ծխահարկ անունով եւ որոնք դրվում են ժողովրդի վրա առանց ի նկատի առնելու նրա հարկատուական ընդունակութեան չափը, բոլորովին անտես առնելով արդարութիւնը եւ հարկերի հաւասար բախշման սկզբունքը։ Այդ նոյն ազգաբնակութեան վրա է ընկնում եւ մասնաւոր տուրքերի եւ կոռ ու բէգեարի ծանրութիւնը, որոնք դրված են վարչական եղանակով, ժամանակաւորապէս եւ սովորական

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՅՐՕՆ

I

Իրիկնադէմին վերկացաւ մի թեթեւ քամի, եւ փողոցների հալոցքը, կտուրների կաթկաթոցը վերջացաւ։ Սառնամանիք էր։ Բարակ մաղվող ձիւնը մինչեւ այդ թրջում էր, այժմ սկսեց աստղների պէս ծակոտել, կուտվում էր արագութեամբ։

Այսքան ցուրտ թաթախում Թիֆլիսը վաղուց չէր տեսել։

Հայրօն իր հարսի եւ հիւանդ որդու հետ այս անգամ վստահութեամբ էր քայլում դէպի մեծ եկեղեցին,—զանգակի հարուածը նոր միայն լռեց սառցային օդի մէջ։ Բայց մուրացկանները արդէն գրաւել էին իրանց տեղերը, բոլոր այն տեղերը փողոցի մուտքից մինչեւ եկեղեցու գաւիթը, ուր կարելի էր աչքի ընկնել, ձեռք մեկնել մինչեւ անցնողի կուրծքը, ձայն լսեցնել տալ։

Ծերունին ուշացել էր։ Բայց մեղաւորը նա չէր։ Նոյն իսկ այժմ էլ նա շարունակում էր մեղմացնել հիւանդի յամառութիւնը եւ ամեն կերպ ապացուցանում էր թէ այսպիսի երեկոն պանդուխտը, անտունը, մանուանդ քաղցածը անպատճառ պիտի մարդամէջ դուրս գայ, երեւայ աշխարհի աչքին, որ մարդիկ տեսնեն ու կատարեն Աստուծու դրած կարգը։

Հարկ չը կար բացատրելու, թէ ինչ կարգ է դա։ Հայրօն իր կեանքում միշտ կատարել էր նրան։ Զրօրհնէքի եւ Զատկի երեկոներին նրա ծառաները գնում էին եկեղեցու դուռը, ման էին գալիս գիւղամէջում, որ իմանան թէ կա՞յ արդեօք դրսում մնացած մարդ։ Եւ նա իր ծոմը չէր բաց անի, բերանում պատառ չէր դնի, մինչեւ որ չիմանար, որ այդ երեկոյ ամենքն ունեն իրանց ուտելու բաժինը։

—Աշխարհը սանդուղք է, որդի,—նորից կրկնեց նա.—մէկը վեր է ելնում, միւսը ցած է գնում, բայց Աստուծու դրած կարգը մընում է։

Հայրօն սանդուղքով իջնողներից էր, այն էլ ինչպէս... Թոյլ չը տուին, որ նա գոնէ աստիճան աստիճան իջնէ։ Յանկարծ, մի օրում, նրան ցած գլորեցին մինչեւ գետին։ Նրա հարուստ տունը քանդվեց։ Եւ այժմ օտար էր նա երկնքի տակ, մի բոյն չունէր իր գլուխը դնելու համար։ Երէկ էր հասել այս անհագին քաղաքը։ Մի գիշերվայ տեղ տուին նրան մի քարվանսարայում, իսկ առաւօտը ճանապարհ դրեցին։ Նա եկաւ դէպի այս եկեղեցին, բայց դռնապանը վռնդեց նրան։ Այն ժամանակ եկեղեցում ժամ չէին ասում եւ հրաման չը կար ներս թողնելու։ Հիմա բաց են եկեղեցու բոլոր դռները, հիմա զանգակները աղօթաւորներ են կանչում եւ Հայրօն էլ իրաւունք ունի կանգնել այստեղ, որպէս զի մարդիկ տեսնեն նրան եւ կատարեն Աստուծու դրած կարգը։

Բայց հիւանդը մի բառով անգամ չը համաձայնվեց իր հօր հետ։ Նա շարունակում էր տնքալ մեղմ, այդ երեքին միայն լսելի ձայնով։ Հին շորերի մէջ փաթաթված նրա գլուխը չէր բարձրանում. գունատ, դեղնած դէմքը, չորացած շրթունքները մի մեռելային անտարբերութիւն էին ցոյց տալիս։ Նա դժգոհ էլ չէր լինի, եթէ այս երեկոյ Աստուծու դրած կարգը չը կատարվի. ինչ հարկ կար, միթէ մի եւ նոյն չէր...

Քահանաներն ու տիրացուները շտապով պատրաստվում էին, հրամաններ էին տալիս փոխասաց երեխաներին, երէցփոխը թանգագին զարդերն էր հանում. ամբողջ օրը մաքրել էին մոմակալները, մեծ մոմեր էին դրել ջահերում, թափ էին տուել գորգերն ու թաղիքները։ Ծրագները վառվեցան, զանգակը անընդհատ ղօղանջում էր։ Ժամասացութեան առաջին բառերի հետ ծանր հանդիսաւորութիւնը մտաւ եկեղեցու կամարների տակ։ Իսկ ոտաբոբիկ երեխաները ցրտից ցատկոտում էին, փչում էին իրանց զողացող մատների ծայրին։ Նրանց տանջանքները, սակայն, առատ վարձատրվում էին. տօնը իր գործն էր տեսնում, ժամաւորների հոսանքները սկսվել էին։ Եւ որպիսի ժամաւորներ. հարուստ, մուշտակների մէջ փաթաթված տղամարդիկ ու կանայք։ Վերադարձին նրանք անպատճառ կը տային։ Եւ մարդկութիւնը շարունակում էր պար գալ սառնամանիքի մէջ, դիմանալ յուսով եւ անկալութեամբ լի։

Հայրօի հարսը նայեց իր ամուսնուն, նայեց նրա հօրը։ Մի լուռ համաձայնութիւն տեղի ունեցաւ երեքի մէջ եւ նրանք կանգնեցին պատի տակ, լուռ ու անշարժ մնացին։

II

Հոսանքի մի մասը բակումն է մնացել, բաժանվել է խմբերի, խօսում է, ման է գալիս, դիտում է մեծ գետը, որ միանման արագութեամբ թաւալում է իր պղտոր ալիքները։ Աջ ու ձախ ողջոյններ են լինում, բարձրանում են գլխարկները, ծանօթները սեղմում են միմեանց ձեռքերը։ Ցուրտ է, շատ ցուրտ. բայց իւրաքանչիւրը աշխատում է գոնէ մի կէս ժամ մնալ, կատարել քրիստոնէի պարտքը։

Ընկերական մի խումբ խօսում է Հայրօից ոչ շատ հեռու։ Մէկը պատմում է հռչակված ժամաւորների մասին, իսկ միւսները աւելացնում են իրանց իմացածները։

Ահա մի մեծ անուն, որ քաղաքի առաջիններից մէկն է։ Նա կնքահայր է, վաղը խաչը ջրից պիտի հանէ։ Ասում են, թէ մեծ գումար է տուել, ասում են, թէ բոլոր ջահերը այս երեկոյ եւ վաղը նրա հաշւով են վառվում. բոլոր մոմերը երեք մատի հաստութեամբ են, ոսկեզօծ։ Եւ խօսակիցները հիացած են, որ այդպէս է, հաշւում են թէ որքան կը նստի այդ բոլորը, յայտնում են միմեանց, որ հէնց այժմ, այս րօպէին, այդ մեծ մարդը կանգնած է եկեղեցում։

Մի բարձրահասակ ու բարակ տղամարդ անցաւ շտապով, ճանապարհ էր բաց անում, ուզում էր մտնել եկեղեցին, թէեւ նա արդէն բոլորովին լիքն էր։ Սա նոյնպէս մեծ է, թէեւ դեռ առաջիններից չէ։ Բայց կը դառնայ առաջինը. հօրից ահագին ժառանգութիւն է ստացել, նրա տունը մի կատարեալ պալատ է. այս ցրտերին նրա մեծ դահլիճը մի տրօպիքական այգի է ներկայացնում։ Աշխարհի միւս ծայրից ծառեր, հազուագիւտ ծաղիկներ է բերել տուել, միայն Աստուած գիտէ թէ ինչքան ծախս է արել։ Առաջին մարդը կը դառնայ...

—Հրէն, նայիր, ընդհատեց ընկերներից մէկը. եկեղեցուց դուրս է գալիս, տեսնո՞ւմ ես, այն կարճլիկը, ահա բարեւեց մէկին։ Բագուցի է...

Եւ այդպէս ասողը ծանր կերպով, ապշած յայտարարեց, որ նա 15 միլիօն կարողութիւն ունի... Ընկերական ամբողջ շրջանը հերթով արտասանեց այդ թուանշանը եւ մեծ գոհունակութեամբ տեղեկացաւ, որ այդ ահագին մարդը եկել է Թիֆլիսում ապրելու եւ արդէն այս եկեղեցու ծխական է գրվել...

կարգով դարձել են մշտական, որպէս յաւելուած արքունական, ծխական եւ համայնական հարկերին։

Այն պատճառները, որոնք առաջացրել են այդ, ըստ երեւոյթին, ժամանակաւոր տարկայական եւ դրամական, ժողովրդին աւերող տուրքերը, շատ զանազան են։ Ութսունական Թւականներին՝ չարամիտ անձանց կողմից Անդրկովկասեան երկաթուղային գծի եւ նրա գործակալների ապահովութեան դէմ գործած յանցաւոր փորձերից դրդված, այդ ճանապարհին կից գիւղերի հարկատու ազգաբնակութիւնը կանչվեց անձամբ պաշտպանելու երկաթուղային գիծը, իսկ ժամանակով այդ տարկայական հարկը փոխվեց դրամականի։ Անդրկովկասի երկաթուղային գիծը բաժանվեց մասերի եւ իւրաքանչիւր մասի համար որոշվեցին մերձակայ գիւղեր, որոնք պարտաւորվեցին կամ անձամբ պաշտպանել գիծը, կամ իրանց հաշւով պահնակախմբեր ունենալ։ Ժամանակի ընթացքում, յիշեալ պարտաւորութիւնները ժամանակաւորից փոխվեցին մշտականի եւ գոյութիւն ունեն մինչեւ այժմ, անչափ ծանրաբեռնելով ազգաբնակութիւնը։

Համարեա միաժամանակ առաջ եկաւ մի այլ հարկ, որ ընկնում է հարկատու ազգաբնակութեան վրա եւ որ արդիւնք էր սաստկացած աւազակային կողոպուտների. դա, այսպէս անուանված, ազգաբնակչական հեծելաչրջիկ խմբերի կազմակերպութիւնը եւ պահպանութիւնն էր՝ օգնելու համար նախկին Անդրկովկասեան համայնական պահապաններին՝ աւազակներին հետամուտ լինելու եւ բռնելու գործում։ Այդ խմբերը կազմված էին որոշ տեղերում, որոնք առանձնապէս վտանգաւոր էին համարվում ամառվայ համար, երկրագործական աշխատանքի ժամանակ, ուստի եւ նրանց կազմակերպութեան հէնց սկզբից անձնական պարտաւորութիւնը փոխարկվեց դրամական տուրքի, որ առնվում էր իւրաքանչիւր ծխից՝ յիշեալ խմբերի վարձատրութեան եւ պահպանութեան համար։

Չը խօսելով այն հարցի մասին, որ հեծելաչրջիկ խմբերի վարձատրութիւնը եւ պահպանութիւնը ընկնում էր միայն որոշ տեղերի հարկատու ազգաբնակութեան վրա, առանց որ եւ է մասնակցութեան միւս, ծխահարկ չը վճարող դասակարգերի, պէտք է ասել, որ յիշեալ խմբերի պահպանութիւնը մի ծխի վրա իւրաքանչիւր ամառ նստում էր մօտ 1 րուբլի եւ աւելի։

Անկախ սրանից՝ Կովկասեան երկրի կառավարչական հաստատութիւններին վերաբերեալ օրէնսդրութիւնների II հատ. I մասի 26-րորդ յօդ. 4-րորդ կէտի զօրութեամբ, երկրիս բարձր իշխանութեան պատկանած իրաւունքը՝ զրկել գիւղական հասարակութիւնները, անվայել ու անպատուաբեր վարմունքների եւ գործերի պատճառով, գիւղական տանուտէր կամ գիւղական կառավարութեան բոլոր պաշտօնատար անձանց ընտրելու իրաւունքից, գործնական բացատրութիւնների միջոցով, հասաւ այն տեղը, որ սկսեցին կամայականօրէն ռոճիկ նշանակել գիւղական հասարակութիւնների հաշւով ոչ միայն նշանակված տանուտէրերին, այլ եւ ապօրէնի կերպով նրանց համար վարձված հետեւակ եւ ձիաւոր Թղթատարներին եւ երբեմն այնպիսի չափով, որ գերազանցում է ամենայն հաւանականութիւն, այնպէս որ գիւղական հասարակութիւնների պաշտօնատար անձանց վրա արած ծախքի գումարը մի քանի դէպքերում գերազանցում էր նոյն հասարակութիւններից առնվող ծխահարկի քանակութեան չափը։

Եթէ հարկատու ազգաբնակութիւնը այս կերպ զրկելու ձեւը կարող էր տանելի համարվել, ի նկատի առնելով նախկին համայնական պահապանների եւ կամաւորների անբաւարարութիւնը եւ նիւթական անապահովութիւնը, սակայն հիմա, երբ ոստիկանական պահապանների կազմակերպութեամբ նոր նշանաւոր ծախսեր պահանջվեցան նրա պահպանութեան համար տեղական համայնական միջոցներից, վերոյիշեալ տուրքերի եւ հարկերի պահպանումը, որպէս չը հիմնված օրէնքի վրա, որպէս երկրի հարկատու ազգաբնակութեան ոյժից բարձր եւ նրա համար աւերիչ հանգամանք, ես համարում եմ այսուհետեւ անթոյլատրելի։

Այս իսկ պատճառով, առանձնապէս հոգս անելով բարձրագոյն իշխանութիւնից իմ կառավարութեանս յանձնված երկրի տնտեսական բարեկեցութեան զարգացման մասին, հարկային ծանրութեան հաւասարաչափ եւ արդարացի բաժանման մասին բոլոր ազգաբնակութեան մէջ, հիմնված իւրաքանչիւրի հարկատուական ընդունակութեան սկզբունքի վրա, հոգս անելով խափանել եւ այն անբնական կարգը, որի պատճառով անյայտանում էին ոչ միայն անչափ հարկերով ծանրաբեռնված առանձին-առանձին ծխեր, այլ եւ ամբողջ գիւղեր,—ես յարմար եմ համարում այս 1900 Թւականի յունվարի 1-ից 1) ազատել Քութայիսի, Թիֆլիսի, Գանձակի եւ Բագուի նահանգների ազգաբնակութիւնը Անդրկովկասեան երկաթուղու գիծը պահպանելու պարտաւորութիւնից, 2) ազգաբնակչական հեծելաչրջիկ խմբերը, ուր այժմ գոյութիւն ունեն նրանք, արձակել եւ այսուհետեւ այդպիսի մշտական բնակիչների ծախսով պահպանվող խմբեր չը կազմակերպել եւ ապագայում ղեկավարվել ընդհ. նահ. հաստ. 11-րդ հատ. I մասի 316-րդ յօդուածի ճիշդ մտքով եւ 3) գիւղական տանուտէրեր նշանակելու հարցում անշեղ ղեկավարվել Կով. երկրի հաստատութիւնների կանոն. II հատ. I մասի 26-րորդ յօդ. 4 կէտի բառացի մտքով, այն պայմանով, որ գիւղական տանուտէրերի համար նշանակված հետեւակ եւ հեծեալ Թղթատարների ռոճիկը գիւղական հասարակութիւնների հաշւից, եթէ նա տրվում է առանց գիւղական հասարակութիւնների համաձայնութեան, անյապաղ դադարեցնել։

Վերոյիշեալի մասին հաղորդում եմ ձեր գերազանցութեանն ի հրահանգութիւն եւ անշուշտ կատարումն։

Ստորագրեց. սենատոր, գեներալ-ադիւտանտ իշխան Գոլիցին։

ՄԱՄՈՒԼ

Թիֆլիսում մի նոր պարբերական հրատարակութիւն ծնվեց։ Յունվարի մէկին լոյս տեսաւ «Кавказскій Вѣстникъ» գիտական—գրական ամսագրի առաջին համարը։ Դա մաքուր տպված մի բաւական հաստ հատոր է եւ ունի բազմատեսակ բովանդակութիւն։ Աշխատակիցների Թւում գտնում ենք մայրաքաղաքում յայտնի դարձած անուններ—Մորդովցեվ, Բարանցեւիչ. մասնակցում են եւ տեղական գրական ոյժերը։ Ամսագիրը, ինչպէս երեւում է խմբագրական ազդից, նպատակ է ընտրել մի գեր, որ վաղուց զգալի էր մեզ մօտ եւ որի մասին մենք շատ անգամ ենք խօսել։ Մեր տեղական կեանքը պատմական յայտնի հանգամանքների ազդեցութեան տակ դարերի ընթացքում ընդունել է սախականութեան բնորոշ տիպարը, որ, այսպէս ասած, ծծվել է ժողովրդի արեան մէջ։ Եւրոպական կուլտուրան, մտնելով այս երկրին, գտնում է այստեղ շատ խոչընդոտներ, որոնց մէջ գլխաւոր տեղը բռնում է տեղայիների պահպանողականութիւնը։ Ուսումնասիրել տեղական կեանքը, հաշտեցնել կուլտուրայի պահանջները անշարժութեան մատնված ազգաբնակութեան հետ—ահա նոր ամսագրի նպատակը։

Ցանկալով նպաստել այդ ուսումնասիրութեան, «Кавказскій Вѣстникъ» ամսագրի խմբագրութիւնը մտադիր է կենտրոնացնել իր ամսագրի էջերում գիտական—գրական նիւթեր, որոնք վերաբերվում են Կովկասին եւ նրա սահմանակից արեւելեան երկիրներին, որպէս զի տեղացի ցեղերի ներկայ կեցութեան եւ պատմութեան սիստեմական ուսումնասիրութիւնների մէջ ցոյց տրվեն այն ճանապարհները, որոնցով անարգել պիտի այստեղ մտնեն եւրոպական կուլտուրայի տարրերը։

Այդ ուղղութեան համապատասխանող յօդուածներ կան առաջին համարի մէջ։ Կովկասի ներկային վերաբերվող յօդուածներից մատնանիշ կանենք «Գերմանական գաղթականութիւնները Կովկասում», «Տքվիբուլի քարածուխային հանքերը», «Բագուի նաւթարդիւնաբերութեան նկարագիրներ», «Հողի կարիքները», իսկ պատմութեան վերաբերվող յօդուածներից—«Ճորտութեան վերացումը Թիֆլիս նահանգում», «Մցխեթը եւ նրա տաճարը», «Ներբողագիր երկու հին վրացիներ», «Վրաց Թագաւորանց Դաւիթ Գիօրգեվիչ» եւ այլն։ Դրված է եւ Շարդէնի հռչակաւոր ճանապարհորդութեան Թարգմանութեան մի մասը։ Հայերին վերաբերվող երկու յօդուած ենք գտնում ամսագրի մէջ—«Հայերը Աւստրօ-Ունգարիայում» եւ «Հայոց եկեղեցական երաժշտութիւնը» (նոտաներով)։ Ներքին տեսութիւնը իսկապէս մամուլի տեսութիւն է եւ խմբագրութեան սեփական հայեացքներ քիչ է պարունակում։ Մենք, ի հարկէ, այժմից իսկ չենք կարող ասել թէ որքան աջողութիւն կունենայ նոր ամսագիրը ապագայում իր ընտրած նպատակի մէջ։ Պէտք է սպասել, թէ ինչպէս կը զարգանան ամսագրի բաժինները, ինչպէս կը լինի նրա մշտական բովանդակութիւնը։ Բայց դատելով առաջին գրքի մէջ տպագրված յօդուածներից, կարող ենք գալ այն եզրակացութեան, որ ամսագիրը գլխաւորապէս կովկասագիտութեան եւ արեւելագիտութեան նուիրվելու համեստ նպատակն ունի, աւելի մասնագիտական է, քան գրական-հրապարակախօսական։ Ընդունելով որ իւրաքանչիւր, նոյն իսկ համեստ նպատակ մեծ ծառայութիւններ կը մատուցանէ մեր երկրին, եթէ տոկուն եւ ազնիւ աշխատութեան դրօշակ դառնայ, մենք սրտանց աջողութիւն ենք ցանկանում մեր նոր եղբայրակցին եւ յարատեւութիւն։

ՕՐԱՀԵՐԹԻ ՀԱՐՑԵՐ

Պարզ է, որ օրահերթի հարցերի մէջ առաջին տեղն է բռնում հիմա Ախալքալաքի գաւառում անցեալ դեկտեմբերի 19-ին երկրաշարժից վնասվածների կեանքի եւ մահվան խնդիրը։ Երկրաշարժը, ճիշդ է, միշտ էլ սարսափ է առաջացնում եւ խոր տպաւորութիւն Թողնում այն երկրի բնակիչների վրա, որոնք ենթարկվում են այդ աղէտին։ Չէ որ նա գլխովին հակասում է այն հասկացողութեանը, որ մենք, բոլոր մարդիկս, սկսած ամենից աւելի կրթվածից մինչեւ յետին տգէտը, ունենք երկրի հաստատութեան մասին։ Նոյն իսկ ամենից աւելի կրթված եւ երկրաբանութեան տեղեակ անձը, որ գիտէ, թէ երկրի կեղեւը ոչ մի տեղ եւ ոչ մի ժամանակ բացարձակապէս դադար չէ առնում, թէ նա միշտ ցնցվում է աւելի կամ պակաս չափով, նկատելի, հազիւ նկատելի եւ բոլորովին աննկատելի կերպով, նա, մինչեւ անգամ, սովոր է նայել երկրի վրա այն հայեացքով, որով նայում է անկիրթն ու երկրաբանական խորագիտութիւններին անտեղեակ մարդը։

—Հը՜, մտածում է մարդը (կիրթը թէ անկիրթը, այդ մի եւ նոյն է) Ադամից սկսած երկիրը հաստատուն է եղել եւ որպէս անշարժ նեցուկ, միշտ լուռ ու խոնարհ, ծառայել է մեր հեռաւոր եւ մերձաւոր պապերին, իսկ հիմա... հիմա.., շարժվում է, գոռում է, կործանում ու

Ուրիշ դէմքեր ուրիշ կենսագրութիւններ առաջ բերին։ Այդ բոլոր մեծութիւնները ներս էին մտնում, դուրս էին գալիս։ Իսկ աշակերտական խումբը ծանր ներդաշնակութեամբ երգում էր, մութը կամաց կամաց վրա էր գալիս եւ անթիւ ճրագները մի գեղեցիկ տեսարան էին ներկայացնում։ Պատելով խիտ բազմութեան շարքերը, ջերմեռանդ ժամաւորները պատկերից պատկերի էին հասնում, անկում էին վառած մոմեր, իսկ լուսարարը շտապում էր խուրձ խուրձ հաւաքել եւ հանգցնել այդ սրտագին նուէրները։ Բոբիկ երեխաները վաղուց էին կորցրել իրանց համբերութիւնը, Թափառում էին մարդկանց մէջ, մի խմբից միւսին էին անցնում, ձեռք էին մեկնում եւ ուզում էին, անվերջ ուզում։ Շատերը վռնդում էին նրանց. շատ աներեսներ էին եւ կպչում էին կուպրի պէս. բայց այնպիսիներն էլ կային, որոնք, ազատվելու համար, ձեռքերը գրպանն էին տանում։

Իրարանցումը, աղմուկը, ճրագների անհամար բազմութիւնը, երգեցողութեան կտորները, որոնք մի մի դուրս էին Թռչում եկեղեցուց, մի տեսակ մոռացութեան մէջ էին գցել Հայրօին։ Բայց ահա Մարօն—հիւանդը—մրմնջաց եւ արտասանեց այն խօսքը, որ այնքան սովորական էր դարձել նրա բերանում այս վերջին օրերը. «մեռնում եմ»։

Կարծես քիչ էր, որ նա իր ծեր ականջներով լսեց այդ յուսահատական, սեւ բառը,—հարսն էլ մի կողմից քաշեց նրա Թեւը. հարսն էլ լսում էր եւ ուշադրութիւն էր պահանջում դէպի իր ամուսինը։ Այդ րոպէական դէպքը հանեց Հայրօին մոռացութիւնից, ջնջեց, մի կողմ տարաւ այն ամենը, ինչ կապ չունէր նրա ակնկալութեան հետ։ Աստուծու դրած կարգը... Ո՞ւր է նա, չէ գալիս։ Հայրօն նայեց իրան, տեսաւ որ մի օտար, անտուն խեղճի տեսքը չէ կորցրել։ Ամեն մէկը կարող էր հասկանալ, ամեն մէկի աչքին էին յառել իրանց հայեացքը թէ նա եւ թէ հարսը, պատրաստ խօսելու իսկոյն, եթէ կամենային նրանց տեսնողները։ Բայց ոչ ոք չէր մօտենում, ոչ ոք անցնելիս կանգ չէր առնում եւ չէր հարցնում։ Քանի զոյգ աչքերի մէջ գցեցին նրանք իրանց ամբողջ պատմութիւնը, տեսակ-տեսակ աչքեր, մեծ ու փոքր, Թուխ ու կապոյտ. բայց ամենքը, ամենքը մի եւ նոյն են, նայում են անցողակի, սառն են, անտարբեր...

Իրիկնամութը խտանում էր, շատերը արդէն ուղեւորվում էին դէպի դրսի դռները։ Մուրացկանների հեծեծանքները մի միապաղաղ աղմուկ կազմեցին. աղաչում էին ամեն տեսակ ձայներով։ Մի համր սարսափելի կերպով ոռնում էր։ Որը իր չորացած, կուչ եկած ձեռն էր մերկացրել, ցոյց էր տալիս ամեն մի անցնողի, որը կանչում էր Թէ ինքը կոյր է, որը աշխատում էր ձեռքի շարժումներով ուշադրութիւն դարձնել իր կտրած ոտի վրա։ Ամեն մէկը հանդէս էր հանել ինչ ունէր—համրիչ լեզու, ծծկեր, լացող երեխայ, մի կոյտ որբերի, հիւանդ երեխայի պատմութիւն, լաց, հառաչանք, օրհնութիւն, խեղաթիւրված անդամ։ Իսկ մի խեղճ կոյր երեխայ սազ էր ածում ամենամեծ եռանդով, գլուխը բարձր ցցած։

Եւ անցնում էին հոսանքները շտապով, միմեանց հրելով. լսում էին նրանց ականջները, տեսնում էին նրանց աչքերը, բայց այնքան մեկնած ձեռքերի մէջ նրանց Թողածները կոպէկներ էին։

Հայրօն չը գիտէր ինչ անել. գնում էին մարդիկ եւ Աստուծու դրած կարգը տանում էին իրանց հետ։ Նա խառնվել էր մուրացկանների հետ եւ հարսը—ամեն դէպքում այդպէս էր նա—մի քայլ չէր հեռանում նրանից։

—Մեռնում եմ, լսվեց ծանօթ մրմունջը։

Նրանք երկուսով էլ առաջ անցան. գնացողները քաշում էին նրանց եւ դարձեալ... ոչ ոքին չը դիպաւ նրանց սրտին։

—Մեռնում եմ, Մարօ, տար ինձ, նորից ասաց հիւանդը, բռնելով իր կնոջ Թեւից։

Մարօն ցնցվեց, եւ փոխանակ ձեռքը իր ամուսնուն տալու, առաջ մեկնեց։

Բայց խօսել չը գիտէր նա. դեռ նորահարս էր, մարդկանց մէջ լեզու չէր բաց արել, մանաւանդ սկեսրայրի մօտ։ Եւ ձեռքը անվստահ էր. դողում էր, շուտ շուտ յետ էր գնում։ Մուրացիկի պողվատէ կարթը չէր դա, որ զոռով ծակում է նոյն իսկ քարէ գրպանը եւ էլի մի բան հանում է։ Նա զգաց, որ մի բան դրին իր ձեռքի մէջ, բայց դա մի վայրկեան միայն տեւեց, եւ նա՝ միամիտը, չիմացաւ որ իր կողքին կանգնած փոքրիկ աղջիկը չանթեց սեւ կոպէկը նրա ձեռքի միջից, կատաղի հայեացք գցեց նրա վրա, պատրաստվելով մինչեւ վերջին շունչը պահպանել իր գողացածը. բայց, տեսնելով որ դողդոջուն ձեռքի տէրը չիմացաւ, նա ծիծաղեց եւ փախաւ։

Իսկ Հայրօն խօսում էր։ Մի քանի ականջներ լսեցին, որ նա անօգնական է, գնալու տեղ չունի։ Նա խօսում էր սովորական մարդու պէս, նա չէր վարժվել, նրա տունը նոր էր քանդվել. մուրացիկի շնչը, ծամածռութիւնները, ձայնի ելեւէջները նա չէր էլ ուզում իւրացնել։ Եւ ինչ։ Ոչ ոք ուշադրութիւն չը դարձրեց. նայում էին եւ անցնում։ Բայց հարկը պահանջում էր. մի ակնթարթում նա հասկացաւ Թէ ինչպէս է մարդը բարեգործութիւն անում, հասկացաւ որ ինքն էլ պիտի ունենայ Թշուառութեան որ եւ է նշան, որով քիչ հուպ տայ նայողի սիրտը։ Եւ նա սկսեց ցոյց տալ իր որդու վրա։

—Ի՞նչ է դա,—վերջապէս հարցրեց մէկը։

—Հիւանդ, պատասխանեց Հայրօն եւ այդ մի բառից յետոյ նրա սրտից պիտի Թափվէր ուրիշ բառերի մի ամբողջ ծով։

—Տար բժշկի մօտ, քաղաքային հիւանդանոց, ձրի է։

Եւ այդ խորհուրդ տուողը այլ եւս չը լսեց Թէ ինչ է ասում ծերունին։ Նա շտապեց ճանապարհ տալ. ամբոխը ճեղքված էր երկու կողմ, անցնում էր եպիսկոպոսը, որին առաջնորդում էին երկու քահանայ։ Մուրացկանները լռեցին, մի քանիսները գդակ վերցրին. նա անցաւ շտապով, վեհ ու անմատչելի, ոչ ոքին չը նայելով։

—Գնում է կնքաւորի մօտ. այս երեկոյ այնտեղ մեծ կոչունք կայ...

Տրոպիքական այգու բնակիչը նոյնպէս անցաւ՝ 15 միլիօնատէրի հետ Թեւանցուկ։ Նա խնդրում էր միլիօնատէրին այդ երեկոյ իր մօտ ընթրել, հաւատացնում էր, որ ինքը ճաշակ ունի եւ լաւ խոհանոց է պահում։ Բայց միլիօնատէրը նրան էր համեցէք անում եւ ծիծաղելով ասում էր Թէ իրանք էլ հաց ու պանիր ունեն։

—Ողորմութիւն, լսվեցին այս ու այն կողմից։ Մարօն նորից ձեռքը բարձրացրեց։ Տրոպիքական այգու բնակիչը մի վերին աստիճանի դառն ծամածռութիւն գործեց իր դէմքի վրա։ Կիրթ ճաշակը վրդովվում էր այս կանչկատող ցնցոտիներից, վրդովվում էր մանաւանդ այն բանի դէմ, որ պէտք է մանր փողեր ածել բուռի մէջ ու մէկ-մէկ բաժանել այս երկար շարքերին։

Նա երկու խօսքով բացատրեց 15 միլիօնին, Թէ ինչպէս է լինում Եւրոպայում ու մտաւ իր կառքը։

տակն ու վրա է անում ամբողջ գիւղեր, կոտորում է հարիւրաւոր մարդկանց, վիրաւորում եւ անտուն անտէր թողնում հազարաւոր տղամարդկանց, կանանց եւ երեխաների... Զարմանք է: Բանը նրանումն է, որ երկրաշարժը մեր երկրում այնքան էլ հազուադէպ երեւոյթ չէ, բայց եւ այնպէս մարդու յիշողութիւնը երկրաշարժի վերաբերմամբ շատ կարճ է: Շարժվեց երկիրը մէկ, երկու, երեք անգամ ու դադարեց եւ մարդը քանի մի օրից յետոյ մոռացաւ նրան խսպառ եւ կրկին սկսեց նայել երկրի վրա այն հայեացքով, որ անշուշտ ժառանգաբար մարմին ու արիւն է դարձել նրա մէջ.
—Էհ, դատարկ բան էր, արժէ ուշադրութիւն դարձնել. երկիրն անշարժ է եւ ես, իմ պապերի նման, միշտ կարող եմ յոյս դնել նրա հաստատութեան վրա:

Անշուշտ, այդպէս չի մտածի միրենիացի կամ խիտիլացի երկրաշարժի ճանկերից ազատվածը, որին հազիւ հազ հանել են փլատակների տակից կամ որը, երկրի մի րոպէական քմահաճոյքի շնորհիւ, կորցրել է ամեն ինչ...

Ուղիղ է, մտածում եմ ես, երկիրը հաստատուն չէ եւ միշտ շարժվում ու տարուբերվում է նա, նրա շարժումնքն երբեմն անձայն է անցնում, երբեմն ահագին աւերածներ ու զոհեր է թողնում. բայց... բայց կայ մի բան, որ հաստատուն է աւելի, քան երկիրը, որ անշարժ եւ կայուն է աւելի, քան որ եւ է բան այս տատանվող եւ անկայուն աշխարհում... Դա մարդկային համերաշխութեան այն խորին զգացմունքն է, որ թագնված է մարդու սրտի ամենաարբեազան անկիւններում. դա կարեկցութեան եւ գթասրտութեան այն անշարժ եւ անսասան զգացմունքն է, որ թէեւ ծածկվում եւ խափանվում է երբեմն կեանքի աղտ ու կեղտով, ինչպէս մի խարոյկ, որի հուրը թագնված է թանձր մոխրի տակ, բայց երբեք չէ լռում եւ անհետանում նոյն իսկ ամենադաժան, ամենաքարասիրտ մարդկանց մէջ: Այդ սուրբ ու մաքուր զգացմունքը, որ մարդկութեան նեցուկն ու պահապան հրեշտակն է, առանձնապէս պայծառ գոյնով եւ մաքուր փայլումով վառվում է այն ժամանակ, երբ առանձին կարիք կայ մարդկային համերաշխութեան, կամ այլ խօսքով՝ գթասրտութեան եւ կարեկցութեան դէպի կարօտեալը, դէպի վնասվածը... Դրան ապացոյց են այն նուիրատուութիւնները, որոնք մեր երկրի ժողովրդի ամեն խաւերից, ամեն ազգութիւններից, քաղաքից ու գիւղից, որպէս մի անընդհատ հոսանք, հաւաքվում են երկրաշարժից վնասվածների վէրքերին սպեղանի դնելու համար եւ, որոնք, դժբաղդաբար, դեռ եւս բաւական չեն բուժելու այդ վէրքերը:

Հարկաւոր են նոր նուիրատուութիւններ աւելի մեծ չափերով, աւելի լայն հոսանքով. երկրաշարժը դեռ եւս չէ դադարել եւ շարունակում է իր աւերածները, որպէս ցոյց են տալիս երէկվայ ստացած հեռագիրները:

Մի դադարէք ու շարունակեցէք դուք եւս ձեր նուիրատուութիւնները յօգուտ ձեր եղբայրների:

Այսօր երեկոյեան ճրագալոյց է հայ ժողովրդի համար. լուցէք եւ դուք ոչ միայն տօնական ու խրախճանքի ճրագը, այլ նաեւ մարդկային համերաշխութեան, գթասրտութեան եւ կարեկցութեան ճրագը ձեր սրտերում դէպի ձեր եղբայրները. յիշեցէք, որ նրանք այս երեկոյեան չունեն ոչ տուն, ոչ սեղան եւ գուցէ բաց երկնքի տակ ու սառն ձիւնի վրա, խարոյկների շուրջը բոլորված պիտի կատարեն իրանց ճրագալոյցը...

Այո, երկիրը շարժվում է միշտ եւ ամեն ժամանակ, բայց հաստատուն են սէրը եւ համերաշխութիւնը... Ա. Մ.

ՎՐԱՑ ԹԱՏՐՈՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

Կիրակի, յունվարի 2-ին, վրաց թատրոնական կոմիտէտը տօնեց վրաց թատրոնի գոյութեան յիսնամեակը: Առաւօտեան, ժամի $12^1/_2$-ին, վրաց ազնուականների թատրոնի դահլիճը լցվեց ընտիր հասարակութեամբ, որը հրաւիրված էր առանձին տոմսակներով. ներկայ էին նաեւ տեղական թերթերի բոլոր խմբագիրները:

Նիստը բացեց կոմիտէտի նախագահ Վ. Սուլխանով, իսկ յետոյ, նախագահի խնդիրքով՝ շարունակեց նիստը դրամատիկական ընկերութեան պատուաւոր անդամ իշխանուհի Չելոկաեվա: Բեմի մէջտեղը, մեծ սեղանի շուրջը, նստած էին կոմիտէտի անդամները, իսկ նրանցից աջ՝ զանազան հիմնարկութիւնների ներկայացուցիչները: Առաջինը խօսեց պ. Պ. Օպոչինին, իբրեւ արքունական թատրոնի ներկայացուցիչ. այդ համակրելի եւ տաղանդաւոր ճառախօսի խօսքը կարճ էր, բայց ազդու: Շնորհաւորելով տօնը նա, ի միջի այլոց, ասաց, որ վրաց թատրոնի գոյութիւնը եւ առաջադիմութիւնը մխիթարական երեւոյթ է ամեն մի ճշմարիտ կովկասցու համար. ժողովրդի զարգացման գլխաւոր նեցուկներից մէկն է թատրոնը, եւ ահա այդ բանը լաւ հասկանալով՝ հեռատես Մ. Վորոնցով հիմնեց Թիֆլիսում արքունական դրամատիկական թատրոն, օպերա եւ միաժամանակ քաջալերեց ու աջակցեց վրացիներին ունենալ իրանց սեփական թատրոնը, եւ այդ օրվանից այդ երեք հիմնարկութիւնները ձեռք ձեռքի տուած զարգանում եւ առաջադիմում են: Ամեն մի ժողովրդի լեզուն կազմում է նրա հ ո գ ի ն. իսկ թատրոնը—նրա ս ի ր տ ը, որը բաբախում է ժողովրդի շահերի համար. պահպանել թատրոնը, կը նշանակէ պահպանել նրա հոգին, ուրաքանչիւր թատրոն պէտք է կրէ ազգային բնաւորութիւն, ինչպիսին է եւ վրաց թատրոնը: Բայց թատրոնը ունի եւ ուրիշ նշանակութիւն, ինչպէս ցոյց տուին մեզ հանճարաւոր՝ Շէքսպիր, Շիլլէր, Մօլիէր եւ ուրիշները. նրանք հանդէս բերին մարդուն եւ նրա ներքին աշխարհահայեցողութիւնը, նրա սէրը, եղբայրութիւնը դէպի ամեն մի մարդ. ահա այդ պատճառով թատրոնի նշանակութիւնը մ ե ծ է եւ պէտք է փայփայել նրան եւ պահպանել ամենայն սիրով:

Երկրորդը խօսեց պ. Կարնովիչ—Արտիստիքական ընկերութեան կողմից, պ. Կարգանով—Թիֆլիսի արքունական երաժշտական ուսումնարանի կողմից: Այնուհետեւ կարդացին՝ պ. պ. Ավալով՝ վրաց թատրոնի պատմութիւնը, Պ. Կիպիանի՝ դրամատիկական կոմիտէտի անտեսական հաշիւը հիմնելու օրից: Շնորհաւորեցին պ. Չերքեզով՝ Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեան կողմից, «Մօամբէ» ամսագրի խմբագիր պ. Չկօնիա, վրաց ազնուականների ուսումնարանի ուսուցիչ Թաքաիշվիլի, ժողովրդական թատրոնի կողմից, «Տարազ-Աղբիւր» խմբագրի շնորհաւորութիւնը կոմիտէտի խնդիրքով կարդաց պ. Միրաղեանց եւ վրաց գրքերի հրատարակութեան ընկերութեան կողմից նախագահ պ. իշխ. Ջավչավաձէ, որը իր կողմից ճառ արտասանեց, բնաբան վերցնելով Շէքսպիրի խօսքերը. «Ոչնչից ոչինչ չէ ստեղծվում»: Ճառախօսը ապացուցեց հակառակը, այն է՝ որ վրաց թատրոնը ստեղծվեց «ոչնչից» շնորհիւ ժողովրդի: Ապա կոմիտէտի նախագահ պ. Վ. Սուլխանով առաջարկեց հասարակութեանը յաւերժացնել այս նշանաւոր տօնը, ընտրելով կոմիտէտի պատուաւոր անդամ երկու դրամատուրգներին, այն է՝ Գաբրիէլ Սունդուկեանցին եւ Աւքսէնտի Ցագարէլուն, որը ընդունվեց մեծ ծափահարութեամբ: Ժողովուրդը խնդրեց, որ պ. Սունդուկեանց բեմ բարձրանայ եւ այնտեղից խօսէ, բայց յարգելի թատերագրողը պատասխանեց տեղից, ասելով. «Ի սրտէ շնորհակալ եմ եւ ցանկանում եմ տեսնել ձեզ միշտ այսպիսի առաջադիմութեան մէջ»: Վերջը պ. Պ. Կիպիանի իր գրուածքի մէջ ծանօթացրեց հասարակութիւնը, թէ ինչ ազդեցութիւն ունեցաւ վրաց թատրոնը վրաց գրականութեան եւ ժողովրդի վրա: Նիստը փակվեց ժամի 3-ին:

Նոյն օրը, երեկոյեան, ի պատիւ յիսնամեակի կայացաւ հանդիսաւոր ներկայացում: Խաղացին թատրոնի հիմնադիր Գ. Էրիսթովի «Բաժանումն» կոմէդիան: Ներկայացման վերջը կատարվեց հանդէս: Հիմնադրի պատկերի առջեւ խմբվել էր մի կողմը դերասանական խումբը, իսկ միւս կողմը ժողովրդական երգեցիկ խումբը: Առաջինը շնորհաւորեց հայ տեղական դերասանական խմբի կողմից պ. Ա. Սարգարեան, որը խոկոյն վրաց լեզուով թարգմանեց պ. Միրաղեանց. յետոյ պ. Կ. Մէսխիեվ կարդաց ոտանաւորներ, որոնք նուիրված էին վրաց հանգուցեալ թատերագրողներին: Ընթերցանութեան մէջ ընդ մէջ երգում էր խումբը եւ նուագում էր երաժշտութիւն: Թատրոնը զարդարված էր գոյնզգոյն դրօշակներով, կանաչեղէնով եւ լիքն էր հասարակութեամբ:

Thaleia

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻՑ ՎՆԱՍՎԱԾՆԵՐԻ ՕԳՏԻՆ

Թ ի ֆ լ ի ս ի ց՝ 1) «Մշակի» գրաշարներից 4 ր. 20 կ., որ նուիրել են. Ս. Նազարեան, Ս. Հայրապետեան, Մ. Տ.-Աբրահամեան մի-մի ր., Ա. Լուչքարեան 60 կ., Կ. Խարատեան 60 կ.: Մի այլ գրաշար՝ Յ. Սարգսեանից 50 կ.: 2) Ս. Ազամջանեանից 10 ր., Հ. Ղուլեանից 2 ր., Մ. Աւիից 15 կ.:

Բ ա գ ու ի ց՝ 1) Եղբ. Նաբաթեաններից 500 րուբլի, 2) «Տարօն» խանութից 20 րուբլի, որ նուիրել են. Ա. Օհանջանեան, Բ. Բաղդասարեան, Ա. Վաչեան 3-ական րուբլի, Մ. Կիրակոսեան 2 ր., Յ. Յարութիւնեան 1 ր. 20 կ., Ի. Աւագեան, Խ. Յարութիւնեան, Դ. Ս., Ա. Ս., Հ. Ոսկանեան, Մի ոմն մի-մի ր., Խ. Կարապետեան 60 կ., Ա. Ոսկանեան 50 կ., Ս. Բաղդասարեան 50 կ., Թովմաս 20 կ.: 3) «Մշակ» գործարանի ծառայողներից 110 րուբլի: 4) Պ. Ս. Կաճկաճեանից 43 ր., որ նուիրել են. Եղբ. Տէր-Օհանեսեան 25 ր., Квитка 5 ր., Սուսանեան 5 ր., Ա. Կաճկաճեան 5 ր., Լ. Մանուէլեան 2 ր., Гольдгардъ 1 ր.: 5) Բժ. Ստեփան Ալիխանեանից 25 ր.: 6) Մ. Ասլիբէկեանից ի յիշատակ իր մայր Ռեհան Ասլիբէկեանի 25 ր.: 7) «Հեփէստ» գործարանի ծառայողներից 50 ր. նուիրատուներն են. Ա. Շաթիրեան 10 ր., Գ. Բասենցեան 5 ր., М. Свягинъ 5 ր., Զ. Ջիւանշիրեան 4 ր. 50 կ., Մ. Տէր-Պօղոսեան 3 ր. 50 կ., Յ. Ղչեան 2 ր. 50 կ., П. Пугачевъ 2 ր. 50 կ., Բ. Սերոբեան 3 ր. 50 կ., Ա. Պետրոսեան 2 ր. 50 կ., Ա. Ստեփանեանց 2 ր. 50 կ., Ն. Բարսեղեան 2 ր., А. Сербинъ 1 ր., Գ. Ղարիբեան 1 ր., Ա. Սարգիսեան 1 ր., Ա. Գալստեան 1 ր., Ա. Ճուղուրեանց 2 ր. 50 կ.: 8) Արշակ Մէլիք-Ստեփանեանցից 15 ր.: Նուիրատուներն են. Մ.-Ստեփանեանց 5 ր., Լ. Ղարուզեանց, Կ. Մէլիք-Օվանէսեան, Պ. Օսէփեանց, Մի ոմն, Կ Ազատեանց, Մ. Թիխկեանց, Կ. Յարութիւնեան, Մ. Առաքելեանց մի-մի ր., Ա. Յարութիւնեան 50 կ., Լ. Պապեանց 50 կ., Հինգ հոգի 1 ր.: 9) Յ. Դաւթեանից 5 ր.: 10) Էմմանուէլ Փիրբուդաղեանից 10 ր.:

Բ ա լ ա խ ա ն ի ի ց՝ 1) Թ. Նահապետեանի միջոցով 225 ր., որ հանգանակված է «Կասպեան Ընկերութեան» ծառայողների մէջ: Նուիրատուներն են. Յ. Տէր-Մարկոսեան 50 ր., Մ. Դանիէլ-Բէկեան 20 ր., Հ. Մէլիք-Աստուածեան 20 ր., Մ. Մէլիք-Դաղայեան 15 ր., Կ. Պապովեան 10 ր., Թ. Նահապետեան, Ա. Տէր-Աստուածատրեան, Դամիրչի Լեւոնիկ, Միրզա աղա Մամ. Եախին-օղլի, Ա. Տ.-Մարկոսեան, Դունեամ Ալի Նիազ-օղլի 5-ական րուբլի, Ռ. Դաշտոյեան, Բ. Յովհաննիսեան, Ա. Յարութիւնեան, Հ. Յովհաննիսեան, Մ. Միսաքեան, Գ. Տէր-Սարգսեան, Ա. Գէորգեան, Генрихъ Рейхель, Հ. Մուսայէլեանց 3-ական րուբլի, Ա. Մուսաբէկեանց 2 ր. 50 կ., Պ. Մնացականեանց 2 ր. 50 կ., Ս.

III

Հատ-հատ մարդիկ էին մնացել, բայց Հայրօն դեռ չէր յուսահատվել. Աստուծու դրած կարգը կարող էր մի հատի մէջ գտնվել եւ դա էլ բաւական էր: Երկու քահանայ անցան շտապով. մէկը յետ նայեց, կանգ առաւ, որ մի բան առէ եւեւից եկող մարդուն: Հայրօն դէպի նրան գնաց. քահանան չը լսեց անգամ թէ ինչ է ասում նա եւ ցոյց տուեց բարեկարգչին եւ երէցփոխին: Բայց բարեկարգիչը լաւ տրամադրութեան մէջ չէր. սաստիկ նեղացած էր երէցփոխի վրա, որ ամենալաւ շուրջառը մի ուրիշ քահանայի էր տուել: Նա էլ շտապում էր կնքաւորի տունը, իսկ մինչեւ այնտեղ հասնելը մտադիր էր մտնել մի քանի իշխանական տներ «Աւետիս» ասելու: Եւ յանդիմանում էր իր տիրացուին, ասում էր թէ նա անշնորք է, կառք չէ պատրաստել վաղօրօք:

Ծերունին պարզ սրտով եւ հասարակ խօսքով պատմեց նրան թէ երեք հոգի քաղցած են երէկվանից, հիւանդ որդի ունի: Խաչով զարդարված քահանան, որ մեծաւորի բոլոր հովերն ունէր, աչքի ծայրով նայեց խնդրողին, թափ տուեց ձեռքը եւ գնաց, հազիւ կարողանալով արտասանել.

—Սպասիր, վաղը եկ...

Երէցփոխին Հայրօն գտնել չը կարողացաւ: Ի՞նչ անել: Յոյսով լցված մարդը յանկարծ է մնում առանց որ եւ է յոյսի: Նա մօտեցաւ սաղ ածող երեխային, խնդրեց որ մի քիչ էլ իր համար ածէ, բայց փոքրիկ կոյրը ոչինչ չը լսեց. նա կարծում էր, թէ այժմ էլ մարդկանց մեծ բազմութիւն է անցնում, ուստի եռանդով շարունակում էր իր գործը: Մի կին կար նստած, որ շրջապատված էր երեք փոքրիկներով ու գիտէր ողբագին ձայներ հանել: Հայրօն կարծեց թէ կարելի է նրա միջնորդութեամբ դիմել, բայց մէկ էլ ամաչեց:

Եւ վերջ ի վերջոյ այն մնաց, որ նա, Մարտօն ու Մարօն կանգնած էին եկեղեցու ընդարձակ բակում մենակ: Ամենքը հեռացել էին, կամ հեռանում էին: Ձիւնը շարունակում էր մաղել:

Մարօն շտապեց դատարկել իր ձեռքը. երեք սեւ կոպէկ կային այնտեղ: Զարմացած Հայրօն հարցրեց.

—Ո՞վ տուեց:

Նա գլխով բացասական նշան արեց—չը գիտէր:

—Դու խօսեցի՞ր, Մարօ:

Պատասխանը այս անգամ դրական էր: Նա խօսել էր. եւ նրա խօսքերի գինը այդ երեք կոպէկներն էին: Արտասունքները մօտեցան ծերունու աչքերին. գինը շատ չնչին էր, դրանով չէր կարելի հիւանդին ազատել:

Այդ խօսակցութեան ներկայ չէր նա, որի համար այդ երկուսն այնքան աշխատում էին: Մարտօն վաղուց քաշվել էր զանգակատան ներքին յարկը, գտել էր այնտեղ մի խորշ, ուր քամին չէր խաղում: Այդտեղ նա շարունակում էր տնքալ մեղմ ձայնով:

Բոլոր դռները փակվում էին մեծ շառաչիւնով: Ժամհարը դուրս արեց այն մուրացկաններին, որոնք դեռ սպասում էին: Մօտենալով ծերունուն, նա յայտնեց, որ գնալու ժամանակ է եւ աւելացրեց, որ ինքը չէ կարող նրանց պատճառով իր օգտից զրկվել: Կնքաւորի տանը այս երեկոյ մեծ կոչունք է, նա ինքն էլ կը գնայ եւ, երեւի, մի անկիւն կը գտնէ այնտեղ, իր բաժինը կը ստանայ:

Հեռանա՞լ, բայց ուր... Հայրօն խօսեց վճռաբար, պատմեց իր օրը եւ վերջապէս ասեց, որ իրանց համար բաւական կը լինի եւ զանգակատան անկիւնը: Ժամհարն անձայն ստուգեց ծերունու ասածները, տեսաւ հիւանդին եւ գնաց, լուռ համաձայնութիւն տալով...

IV

Գիշեր է: Ահագին քաղաքը բիւրաւոր ճրագներ է վառել, նստած է երկար, չէ քնում եւ յիշում է, որ հազարաւոր տարիներ առաջ Հրէաստանի մի փոքրիկ քաղաքի մօտ, երկնքի հրեշտակները, հրաշալի լոյսերի մէջ թաթախված, երգում էին, աւետիս տալով աշխարհին, որ ծնվել է չքնաղ Մանուկը:

Ուրախ ճաճճում են բիւրաւոր ճրագները. տներից դուրս են թռչում մարդկանց երգերի, աղաղակների կտորները եւ տարածվում են սառած աշխարհի վրա: Որքան նրանք օտարոտի, վախեցնող են թւում այստեղ, այս զանգակատանը, ուր երեք մարդ կուչ են եկել քարերի վրա, լուռ են, անքուն, սպասում են մի ինչ որ ժամի, մի ինչ որ փրկութեան: Հիւանդը զառանցում է. սառնամանիքը չէ արգելում, որ նրա շրթունքները չորացած լինեն, պապակվեն: Երկուսը—ծեր հայրը եւ երիտասարդ ամուսինը—կպած են նրան, իրանց մարմնի ամբողջ ջերմութիւնն են տալիս նրան. բայց նա այժմ աւելի լուրջ, աւելի դրական կերպով է ասում, թէ մեռնում է...

Սարի լանջին, ճրագների մի մեծ խմբի միջից, դէպի երկինք սլացան կրակի երկար ու փշշացող կտորներ, որոնք այնտեղ, վերեւում, աստղերի եւ կայծերի ամբողջ տարափներ էին թափում: Հրախաղութիւն էր, երեխաների կանչոցները հասնում էին այս տեղին, վկայում էին, թէ այն տան մէջ որպիսի ուրախութիւն է տիրում: Զանգակատան կողքին լուսաւորված պատուհանների մի երկար շարք էր նայում գիշերվայ խաւարին. յաճախ նրանց առաջ ստուերներ էին երեւում, որոնք շուտով էլ անհետանում էին: Երեւում էր, որ այդտեղ ընթրիքը երկար էր տեւում. «աւետիս» ասողների ձայնը շատ յաճախ էր դուրս գալիս այդտեղից: Փողոցում հարբած մարդկանց երգն էր բարձրանում, իսկ հեռու մի տեղ մէկը կրակ կարածի պէս հարմօնիկ էր ածում:

Հայրօն լուռ է, ոչինչ չէ խօսում. նրան սարսեցնում է այս մթութիւնը, այս դաժան ցուրտը. զգում է հայրական սիրտը, որ այս փոքրիկ անկիւնում, եկեղեցու աչքի առաջ, պատրաստվում է նրա համար մի մեծ դժբախտութիւն: Եւ միայն հայրական սիրտը չէ այդքան գիտակ: Մարօն էլ յաճախ բռնում է հիւանդի բազուկը, բարակ ձայնով շշնջում է նրա ականջին. «Չը մրսես»: Բայց լսում է այդ կիսակենդան տղամարդը իր երիտասարդ, դեռ անխօս հարսի գաղտուկ փաղաքշանքները: Ա՛հ, մինչեւ անգամ Մարօն չէ կարողանում մի կաթիլ տաքութիւն գցել նրա մէջ. նա լուռ է, քիչ է տնքում: Քամին ձիւնի ալիք է մաղում նրա վրա, բիւրաւոր սաեղներով ծակոտում է նրա կաշին, բայց դարձեալ անօգուտ...

Իսկ գիշերը անցնում է այնքան դանդաղ: Ի՞նչ անէր Հայրօն: Աստուծու դրած կարգն է վերացել, թէ լեզու չը կար այդ կարգը յիշեցնելու համար: Եւ թւում էր, թէ կարգը կայ, բայց ինքն էր համր: Ահա աշխարհի վրա թագաւորեց խորին լռութիւն. ճրագները այլ եւս քիչ են, շատ քիչ: Լսվում է մեծ գետի խուլ վշշոցը եւ քամին մի-մի խլացնում է նրան, մանելով այս դժբախտ օթեւանը, որի բարձրութեան գլխից երկաթի ահագին լեզուն ամեն օր պղնձի ձայն է հնչեցնում հոգու, արդարութեան, գթութեան մասին: Եւ ծերունին միայն այս գիշերվայ անցնելն էր ուզում. նա արդէն գիտէ, թէ ինչպէս պիտի խօսէ վաղը, նա սովորել է մարդու սրտի հետ խօսող լեզուն եւ այդպէս չի թողնի իր Մարտօին, իր մինուճար

Վիրապեանց, Յ. Չիլինգարեան, Արշ. Շահ-Ազիզեանց, Արմ. Շահ-Ազիզեանց, Ա. Շամիրեանց, Յ. Նալբանդեան, Տ. Բաղդադեան, Ա. Ահարոնեան, Յ. Թառայեան, Ա. Յարութիւնեան, Յ. Սարգսեան, Я. Зебедашвили, Մ. Գեանջեցեան, Ագիլ Շէյդա-բէկ-օղլի, Նուբար Նասիր-օղլի, И. Савицкій, Մ. Տէր-Դաւթեան 2-ական րուբլի, Խ. Մէլիք-Ախիջանեան, Մ. Խաչատրեան, Հ. Հայրեանց, Ա. Օհանեան, Կ. Հայրապետեան, Ի. Մանուկեան, Ղ. Յովսէփեան, Փ. Ղուլեան, Հ. Աւագեան, А. Слѣскинцевъ, Պ. Բաղդասարեան, Մ. Իւզբաշեան, Փ. Սահակեան, Բ. Յովհաննիսեան մի-մի րուբլի: 2) Ա. Տէր-Սարգսեանցի միջոցով 35 րուբլի, որ հաւաքված է «Փարոս» նուագահանդէսի ծառայողների մէջ: Նուիրատուներն են. Ա. Տէր-Սարգսեանց 10 ր., Վ. Գեօզալեանց 3 ր., Ա. Սափարեանց 3 ր., Յ. Կարապետեանց, Յ. Կարապետեանց, Մ. Մանուչարեանց 2-ական րուբլի, Ս. Մ. Ի. 1 ր. 20 կ., Ն. Զ., Մ. Բուտայեանց, Կ. Յովհաննիսեանց մի-մի ր., Հայ ծառայողներ 8 ր. 80 կ.:

Շուլաւէրից՝ 1) Տանուտէր Վ. Մեհրաբեանից 200 րուբլի հետեւեալ նամակի հետ. «Այսօր, դեկտեմբերի 28-ին, հասարակական ժողովը վճռեց իրաւունք տալ տանուտէրին առնել հասարակութեան գանձարանից երկու հարիւր րուբլի եւ ուղարկել «Մշակի» խմբագրութեան Շուլաւէրի հասարակութեան կողմից Ախալքալաքի գաւառում երկրաշարժից վնասված իրանց եղբայրակից երկրագործ գիւղացիների օգտին»: 2) Մի Ոմնից 25 ր.:

Դերբենտից՝ տ. Եղ. Սարուխանեանից 10 ր.:

Նոր-Նախիջեւանից՝ Խ. Չալխուշեանից 10 ր.:

Պեատիգորսկից՝ Աբրահամ քահ. Ծխինեանից 200 րուբլի, որ նա հաւաքել է իր ծխականներից եւ ծանօթներից (ստորագրութիւնը շարունակվում է, նուիրատուների ցուցակը յետոյ կը տպագրվի:)

Սեւ քաղաքից (Բագու), Թեւան Օհանեանից 46 ր. 70 կ., որ նուիրել են. Ա. Տէր-Անանեան 7 ր., Բ. Ալահվէրդեան 3 ր., Մ. Մարտիրոսեան 4 ր., Ա. Օհանեան 3 ր., Թ. Օհ. 3 ր., տ. տ. Մ. Դանիէլեան, Մ. Ամիրխանեան, Ա. Սաղաթէլեան, Միրզաեան, Ա. Օհանեան մի-մի ր., օր. Ն. Թումանեան 60 կ., պ. պ. Օ. Խաչատուրեան, Ս. Ապրէսեան, Շ. Վարդապետեան, Շ. Յակոբեան, Ա. Յակոբեան, Վ. Թումանեան, Կ. Պետրոսեան, Լ. Ղեւոնդեան, Ա. Շահրուման, Աբրահամ, Բ. Եազուբ, Հ. Ջիլխուզարօվ, Մ. Աւետիսեան, Ոմն մի-մի ր., տ. տ. Շ. Խանակեան, Ս. Հայրապետեան, Մ. Աւանդաղեան 50-ական կ., պ.պ. Մ. Դոխկուզեան, Մ. Արզումանեան, Գ. Հայրիեան, Ս. Պետրոսեան, Գ. Բաղդասարեան, Գ. Բատալեան, Ս. Կուլուչանեան, Պ. Համասփիւռեան, Ա. Տէր-Մարտիրոսօվ, Հ. Խաչատուրեան, Ս. Աթաեան, Ա. Դաւթեան, Ս Տէր-Գրիգորեան 50-ական կ., Հ. Աւանէս 30կ., Աբ. Աւագեան 20 կ. (հանված է ճանա- պարհածախս 40 կ.):

Բաթումից՝ 1) Տ. Հեղինէ Մալխասեանից 116 ր. 40 կոպ., որ նուիրել են. Ա. Բէնքլեան, Լուսիկ Տէր-Մկրտչեան, Դշխուհի Մնացեան, տ.տ. Ա. Ծատուրեան, Օլխա Խաչատրեան, Թագուհի Փէշէքէրեան, Զաբէլ Ա. Չիլինկերեան 5-ական րուբլի: Աննա Բարեկենդանեան, Ս. Պօյաճեան, Շողակաթ Յովհաննիսեան, Աննա Շահնազարեան, Սաթենիկ Խօջամիրեան, Ս. Պարոնթէկեան, Օհանէզեանց, Նունիա Յովհաննիսեան, Յ. Յ. Տէր-Բաղդասարեանց 3-ական րուբլի: Մ. Քալանթարեան, Մանիա Ծուէրանեան, Նուբիխանեան եւ Բայեան, Ե. Ճենկոզեան, Լուսիա Ծաղանեան, Սաթենիկ Փիլոյեան, Հռիփսիմէ Զաքարեան, Օննոր Պայեան, Իս. Պօյաճեան, Տ: Արվանեան, Արմանուշ Մելեան, Ս. Արզումանեան, Տ. Մատիլեան, Հեղինէ Մալխասեան 2-ական րուբլի: Սրբուհի Աւագեան, Տ. Բայեան, Ագաթայ Զաքարեան, Երմօն Նուբիխանեան, Ն Միհրանեան, Տ. Համբարձումեան, Իս. Ցէթվաճեան, Սօֆիա Էլիզբարեան, Վարդուհի Քիւրդեան, Արշանուշ Զուրայեան, Ա. Զօհրաբեան, Կարաբէկեան, Աննա Զարգարեան, Մարիամ Միրիմանեան, Տէր-Միքէլեան, Հ. Մեղաւորեան, Կ. Գասպարեան, Յ. Մ. Դաւթեան, Հայկանուշ Պօղոսեան, Պայծառ Նազարեան մի-մի րուբլի: Սօնա Սիմէօնեան, Վիրգինէ Նուբիխանեան, Վարդուհի Քիւրդեան, Արուսեակ Շահմէլիքեան, Ագաւնի Փիրունց, Հռիփսիմէ Սաատուրեանց, Սօնա Ջաւախեան 50-ական կոպէկ: Խ. Մինասեան, Շողակաթ Գէորգեան 40-ական կոպէկ: Գ. Խաչատրեան 30 կ., Հայկանուշ Զաթուրեան 30 կ., Իզաբեր Պօտոսեան 25 կ., Լիզա Տէրտէրեան 25 կ.: Ս. Այվազեան, Իզաբեր Ղլաճեան, Սօնա Մկրտչեան, Նատալիա Զարգարեան, Սրբուհի Բաբէլեան 20.ական կոպէկ:

Գանձակից՝ Փոքրիկ Գրիգոր Բաբաքեւխեանից 9 ր. 50 կ., որ նա հաւաքել է իր հասակակից երեխաներից «Ախալքալաքի մերկ ու սոված երեխաներին հասցնելու համար»: Նուիրատուներն են. Գ. Բաբաքեւխեան 1 ր., փոքրիկ Ռուբիկ եւ Մաշուկ Ղարուզեանց 1 ր., Իվան Ցաթալեանց 1 ր., Փոքրիկ Սուրենիկ Տէր-Սահակեանց 50 կ., Ս. Տէր-Սահակեան 1 ր., Ս. Եղեանց 1 ր., Բ. եւ Եւա Եպիսկոպոսեանց 1 ր., N. N. 1 ր.: Հայկանուշ Մէլիք-Պալեան 20 կ., Շ. Ղարուզեան 50 կ., Ներսիկ Բաբաքեւխեանց 1 ր., Մարիամ Տէր-Յովհաննէսեանց 30 կոպ.:

Քարվանսարա գիւղից՝ (Ղազախի գաւառ) Մեսրոպ քահ. Էգիլեանից 7 ր. 8 կ., որ նուիրել են. Բ. Յովսէփեանց 1 ր., Կ. Պօղոսեանց 25 կ., Գ. Գասպարեանց 50 կ., Ա. Վարթումեանց 10 կ., Ա. Սաֆարեանց 15 կ., Յ. Ալիխանեանց 15 կ., Խ. Նազինեանց 10 կ., Բ. Սարուխանեանց 15 կ., Ս. Ջամալեանց 5 կ., Ա. Աթաբէգեան 10 կ., Ա. Սարգարեանց 10 կ., Ա. Մարտիրոսեանց 40 կ., Խ. Սահակեանց 20 կ., Ս. Տէր-Խաչատրեանց 20 կ., Ս. Տէր-Խաչատրեանց 5 կ., Մ. Դաւթեան 10 կ., Ե. Մեսրոպեան 10 կ., Մ. Ոսկանեանց 10 կ., Ն. Խաչատրեանց 10 կ., Ղ. Ենգիբարեանց 10 կ., Գ. Չիլաբեանց 10 կ., Գ. Այգինեանց 10 կ., Յ. Չիլաբեանց 10 կ., Ա. Ենգիբարեանց 10 կ., Ե. Տէր-Գրիգորեանց 20 կ., Յ. Մարգարեանց 20 կ., Ա. Գօզալեանց 20 կ., Ս. Ոսկանեանց 5 կ., Թ. Յարութիւնեանց 10 կ., Գ. Յարութիւնեանց 5 կ., Յ. Ենգիբարեանց 20 կ., Ա. Վանէսեանց, 5 կ., Գ. Ենգիբարեանց 5 կ., Պ. Ղազարեանց 20 կ., Ա. Ոսկանեանց 15 կ. Ու. Ղազարեանց 15 կ., Ն. Ամիրաղեանց 20 կ., Պ. Ամիրաղեանց 20 կ., Մ. Յարութիւնեանց 10 կ., Գ. Ղազարեանց 5 կ., Խ. քահ. Տէր-Յարութիւնեանց 20 կ., Յ. Սարգսեանց 15 կ., Ի. Մելիքսեթեանց 10 կ., Վ. Բէգլարեանց 10 կ., Ա. Դաւթեանց 5 կ., Պ. Մարտիրոսեանց 10 կ., Գ. Մկրտումեանց 5 կ.: (Հանված է ճանապարհածախս 22 կոպէկ):

Ընդամենը 1704 րուբլի 53 կոպէկ:

Մինչեւ այժմ ստացել ենք 4876 ր. 36½ կոպէկ եւ երկու ոսկի ռուպի, ուղարկել ենք 1800 րուբլի: Մեզ մօտ մնում է 3076 ր. 36½ կոպ. եւ երկու ոսկի ռուպի:

ՆԱՄԱԿ ԳԱՆՁԱԿԻՑ

Դեկտեմբերի 28-ին

Լրագիրները հաղորդեցին Ախալքալաքի դժբախտութեան լուրը: Այն ժամանակ, երբ քրիստոնեայ աշխարհը պատրաստվում է չքեղ պարահանդէսներով, խնճոյքներով եւ տեսակ-տեսակ զուարճութիւններով տօնելու իր ամենամեծ տօնը, սոսկալի երկրաշարժը իր փլատակների տակը առնելով մի քանի հազար հայ-քրիստոնեաներին, ողջ մնացածներին քաղցածութեան եւ ամենածայրայեղ թշուառութեան է մատնում:

Հասարակական ամեն մի աղէտի ժամանակ հայ ժողովուրդը, մանաւանդ գաւառացի հայը պախարակելի անտարբերութիւն է ցոյց տուել: Նա չէ կարողացել չքաւորների եւ մերկերի գրութիւնը մտնել: Փարթամ, յղփացած կեանքը նրա մէջ մեռցրել է խղճահարութեան զգացմունքը: Ահա այդ պատմական անտարբերութիւնն էր, որ պախարակեց կիրակի, դեկտեմբերի 26-ին, իր քարոզի մէջ Գանձակի յաջորդ Բագրատ վարդապետ Թաւաքալեանց: Պատուիրված է, որ քահանաները մանգան ժողովրդի մէջ եւ այդ նպատակով նուէրներ ժողովեն: Նոյն նպատակով տեղիս ոստիկանութիւնն էլ նուէրներ է հաւաքում:

Քաղաքային խորհրդի վերջին նիստերում երկու կարեւոր հարց վճռվեց, որ վերաբերում է լուսաւորութեան գործին: Առաջին՝ յարգել ժողովրդական դպրոցների տեսուչ պ. Բօգխօնովի խնդիրը եւ յատկացնել Նորաշէնի ուսումնարանին 200 րուբլի: Երկրորդ՝ հանել քաղաքային դպրոցը իր հակառողջական եւ անխնամ դրութիւնից՝ նոր շէնք կառուցանելով նրա համար քաղաքի երկրորդ մասում՝ հայերի թաղում: Նորաշէնի ուսումնարանը դպրոցական վարչութեան կարգադրութեամբ բացվել էր սեպտեմբերից, բայց հասարակութեան միջոցների սղութեան պատճառով չէր կարողացել շարունակել իր գոյութիւնը եւ երկու ամսից յետոյ փակվել էր: Այժմ, երբ քաղաքային վարչութիւնը նուիրում է 200 րուբլի, հաւանական է, որ յունվարից վերաբացվի:

Առաւել կենսական նշանակութիւն ունի մեզ համար քաղաքային ուսումնարանի բարելաւութեան հարցը: Հարիւրներով երեխաներ ունենք այդ դպրոցում, որոնք գտնվում են ամենավատ պայմանների մէջ. պէտք է նրանց համար մտածել, հոգ տանել: Նախահաշուից երեւաց, որ 25 հազար րուբլի է որոշված դպրոցի նոր շէնքի համար: Կարծում ենք, որ մօտ ապագայում կանօնաւոր քաղաքային դպրոց կունենանք, եթէ եռանդով գործեն:

Ս. Յակոբեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

«Մշակի» ներկայ համարը բաղկացած է թերթ ու կէսից:

—

Տօների պատճառով «Մշակի» հետեւեալ համարը լոյս կը տեսնի յունվարի 8-ին:

—

Գանձակից, Բագրատ վարդապետ Թաւաքալեանից ստացանք հետեւեալ հեռագիրը. «Այսօր փոխադրեցի երկրաշարժից վնասվածների օգտին 1800 րուբլի. խնդրում եմ անյապաղ հասցնել Ախալքալաքի մասնաժողովին»:

—

Ախալքալաքի գաւառապետը դիմել էր Թիֆլիսի նահանգապետին մի հարցով, թէ արդեօք պէտք է եւ կարելի է հրաւիրել շրջակայ գիւղացիներին օգնելու, որ փլված եւ աւերված տները բացվեն: Կօմիտետը որոշեց այդ գործը շուտով կազմակերպել, գործ դնելով անհրաժեշտ զգուշութիւններ եւ նշանակելով հսկողութիւն պեղումների վրա. իսկ մինչեւ այդ՝ ազգաբնակութեանը չը դիմել:

—

Ինչպէս յայտնի է, շատ անձինք նուիրել են հագուստներ Ախալխալաքի գաւառի վնասվածների համար: Այդ շորերը նախ քան Ախալքալաք ճանապարհելը, ենթարկվում են դէզինֆէկցիայի Թիֆլիսի քաղաքային դէզինֆէկցիական սենեակում ձրիապէս եւ ապա երկաթուղով ուղարկվում են մինչեւ Բօրժօմ, որտեղ կազմակերպված է իրերի առաքումը մինչեւ Ախալքալաք: Ըստ երեւոյթին շուտով շորերի այլ եւս մեծ կարիք չի զգացվի, որովհետեւ արդէն բաւականաչափ ժողոված է եւ աւելի նպատակայարմար է օգնել փողով:

—

Երկրաշարժի վնասվածների համար Թիֆլիսից Յ. Մխչեան ուղարկել է մեզ 31 կտոր հագուստեղէն, Բալասան Խօջամիրեանց 1 հակ շորեր, մի անկողին եւ Աննա Եզդանեանց մի վերմակ ու մի քանի կտոր շորեր: Այդ բոլորը մենք ուղարկեցինք կօմիտետին:

—

Պարսկաստանի վաճառանոցները նուաճելու խնդիրը շարունակում է զբաղեցնել Ռուսաստանի վաճառականներին: Ռուս վաճառականների շրջանում մշակվում է ծրագիր հիմնելու Թէհրանում կենտրօնական ռուս-պարսկական բանկ, որ կունենայ ճիւղեր Պարսկաստանի այն բոլոր առեւտրական կէտերում, որտեղ Ռուսաստանի վաճառականները ունեն առեւտրական գործեր:

—

երեխային: Իսկ Մարօն: Միթէ նա էլ չէր սովորել, միթէ նա քիչ բան կանէր: «Ողորմութիւն արէք»... Կարճ խօսքեր, պէտք է միայն բարձր հնչեցնել:

Մի մռայլութիւն, մի սառցային թմրութիւն է գալիս երկու հսկող պահապանների վրա: Արդէն մութը նօսրանում է, արդէն եկեղեցու դուռը բացվել է եւ ժամհարներն ու տիրացուները պատրաստութիւններ են սկսել: Պատարագիչ քահանան նշխար է թխում խուցի մէջ: Ցորդանանի կամուրջը շինողը վաղուց է եկել եւ ման է գալիս իր շինութեան վրա, նայում է, որ պակասութիւններ չը լինեն:

Հնչեց զանգակը... Հայրօն բաց է անում աչքերը, խաչակնքում է դէմքը: Այժմ կարելի է տեսնել հիւանդին, եւ հայրը խոնարհվում է նրա վրա, խնամատար ձեռքով սրբում է նրա դէմքի վրա նստած ձիւնը: Կանչում է որդուն. ոչինչ ձայն: Մարօն վեր է թռչում, բռնում է Մարտօի բազուկը եւ արտասանում է. «Որքան մրսել է»...

Այս անգամ գոնէ կայ Աստուծու լոյսը. Հայրօն վեր է կենում, որ գրկէ որդուն, փոխէ նրա տեղը: Բայց նրա գրկածը մի չոր դիակ է: Եւ մի ահագին հառաչանք, մի անօրինակ «վայ» դուրս է թռչում նրա կոկորդից:

Իսկ Մարօն... Խեղճը...

—

«Զանգակատան մէջ մարդ է մեռել»—այս շշուկն է դիմաւորում վաղ առաւօտեան ժամ եկողներին: Շատերը գնում են տեսնելու: Եւ տեսնում են թանի պէս սպիտակ մազերով ծերունուն, որի կուրծքը պատռվել է ուզում հեկեկանքներից, որ չէ հեռացնում իր գրկից սառած դիակի շորերով փաթթած գլուխը: Նրա կողքին կծկված է հարսը եւ ինչպէս է արտասունքներ թափում...

Հայրօն չը գիտէ ինչ է կատարվում իր շուրջը: Խեղճ, նա չէ էլ հասկանում, որ այժմ մարդկանց սրտերի հետ խօսող լեզու է ստացել, չը գիտէ, որ նրան անտարբեր աչքով չեն նայի:

Մի սպիտակահեր մարդ, որ հագած էր մուշտակ, մօտեցաւ նրան եւ ասաց.

—Մի յուսահատվիր, այ մարդ, ես ինձ վրա եմ վերցնում թաղման բոլոր ծախսերը:

Հայրօն նայեց նրան մի սպանված, ապուշ հայեացքով եւ միայն գլուխը շարժեց:

Շնորհակալութիւն էր յայտնում, թէ ուզում էր ասել, որ այդ մարդը երէկ երեկոյեան էր հարկաւոր:

Լէօ

ՁՔԱՒՈՐԻ ԿՕՇԻԿՆԵՐԸ

Ծննդեան մանրավէպ

(Ժօրժ Օրիօլ)

—

Կար մի խեղճ ծեր ուսանող, որ ուսանող էր արդէն քսանուվեց տարի:

Վաղուց ի վեր նրա, նոյն իսկ ամենահեռաւոր ազգականի, քեռիներն ու հօրեղբայրները մեռել էին ամեն մէկը իր գաւառի խորքում, եւ նրան չէր հասնում (նոյն իսկ շատ ուշ-ուշ) ոչ մի օգնութիւն փողաւոր նամակի ձեւով:

Դեռ աչքիս առաջին է նա՝ իր երկար մազերով, իր չսլած միրուքով եւ, աւաղ, նոյնպէս չսլած քոնձոտ գդակով:

Նա ունէր մի սերտուկ ժանգի գոյնով եւ մի վարտիք, որի թշուառ վիճակը անհնար էր նկարագրել ոչ եւ է խօսքով: Բայց ամենաողորմելին նրա հագուստի մէջ իսկապէս նրա խեղճ հին կօշիկներն էին, որոնց կրունկները մաշվել էին անհետ եւ որոնց պատռած ներբանները սատանութեամբ ծծում էին ձմեռվան հալած ջրերը:

Խեղճ ծեր ուսանող... Աչք չը բանալով խմելուց, նա բուսական կեանք էր վարում անանուանելի գինետներում: Ոչ մի բան նրա հոգը չէր, որովհետեւ ոչինչ չունէր եւ մկները ազատ պարում էին գրպանումը:

Այդպէս, մի երեկոյ, երբ նա սովորականից աւելի էր կոնծել,—այդ մի հասարակ երեկոյ չէր, այլ ճիշդ Ծննդեան ճրագալոյցը,—մեր ծեր ուսանողը, որ երբէք ոչինչ չէր նկատում, նըկատեց մի նպարավաճառի խանութի ցուցարանում մի փոքրիկ շաքարէ երեխայ՝ պառկած ոսկեթել յարդի վրա, գաճէ մարդկանց եւ չօկօլադէ արջաների մէջ:

Եւ նա յիշեց, որ այդ երեխային ինքը մի ժամանակ ճանաչելիս է եղել:

Նա տեսաւ նոյնպէս, երեխայից մի քիչ հեռու, մի բարի կերպարանքով ու սպիտակամիրուք ծերունի, որի բրդէ թիկնոցը ծածկված էր եղեամով,—եւ նրան թւաց, որ այդ ծերունուն էլ ինքը պատահել է մի տեղ:

—Վա՜... կմկմացրեց նա,—սխալված չեմ եղել... տօ սա... սա Ծննդեան Պապիկն է... Քէֆդ ինչպէս է, Պապիկ ջան:

—Վատ չէ. իսկ քո՞նը, պատասխանեց Պապիկը (կամ գոնէ նրան թւաց, թէ Պապիկը տուեց այդ պատասխանը ու նոյն իսկ իբր թէ աւելցրեց):

—Շատ թունդ կոնծած ես երեւում այսօր, որդիս. գնա քնիր, լաւ կը լինի:

—Ես էլ հէնց գնում էի քնելու, պատասխանեց խեղճ ուսանողը ու սկսեց մեծ դժուարութեամբ քայլել դէպի իր սենեակը, որ գտնվում էր մի վերնատան մէջ:

Բարեբախտաբար նա շատ մօտ էր ապրում այնտեղից: Մտնելով սենեակը, նա ինքն իրան ասաց.

—Կաց տեսնենք... Ծննդեան Պապիկը լաւ տրամադրութեան մէջ է երեւում այս տարի... արի առաջվայ պէս կօշիկներս դնեմ բուխարին... ո՞վ գիտէ, կարելի է Պապիկը մի բան դնի մէջ բախտից *)...

Նրա սենեակում բուխարի չը կար, բայց նա կաւիճով մի բուխարի քաշեց տախտակամածի վրա եւ բացի այդ, բարեսիրտ Պապիկին մի քիչ ծիծաղեցնելու համար, մի դարակ նկարեց, որի վերեւում գրեց.

Ճրագկալ—Պատի ժամացոյց—ճրագկալ:

Յետոյ իր ամբած ու քրքրված կօշիկները վերցրեց դրեց կրակարանը ներկայացնող շրջանակի մէջ, երեւակայական մոխրի վրա:

Դրեց ու պառկեց քնեց:

Բայց միւս առաւօտ ինչքան տնտղեց կօշիկները, ոչինչ չը գտաւ մէջը եւ ոչ իսկ մի քօռ գրօշ:

—Վա՜, բացականչեց, այս մեր Պապիկն էլ ուրիշների նման է եղել. սա էլ է ինձ ձեռ առել:

Եւ տխուր-տխուր նա ձեռքից վայր գցեց իր ողորմելի կօշիկները:

Բայց երբ նրանք վայր ընկան, նա մի բան տեսաւ, որ չէր նկատել առաջուց, եւ այդ բանը տեսնելով նա բարձրաձայն աղաղակեց ուրախութիւնից:

Կօշիկներին նոր տակ էր գցված:

Տ. Յովհաննիսեան

*) Եւրօպացիք Ծնունդը տօնում են դեկտեմբերի 25-ին: Նախընթաց երեկոն երեխաները քնելուց առաջ իրանց կօշիկները դնում են վառարանի մոխրի վրա: Մեծերը զանազան ընծաներ են դնում այդ կօշիկների մէջ, և երեխաները, առաւօտեան ուրախութեամբ գըտնելով այդ ընծաները, կարծում են թէ Ծննդեան Պապիկն է դրել այդ բաները նրանց կօշիկների մէջ:

Ծ. Թ.

Թիֆլիսի Ներսիսեան հայոց հոգեւոր դպրոցում յունվարի 1-ին եւ 3-ին կայացաւ երկու աշակերտական ներկայացում, ղեկավարութեամբ նոյն դպրոցի ուսուցիչ պ. Դ. Միրազեանցի։ Առաջին գիշերը վեցերորդ դասարանի աշակերտները խաղացին «Մեծապատիւ մուրացկաններ», իսկ երկրորդ գիշերը երեք փոքրիկ, չորրորդ եւ հինգերորդ դասատան աշակերտները։ Ներկայացումը չատ մեծ զուարճութիւն պատճառեց սաներին։

—

Յունվարի 1-ին Թիֆլիսում բացվեց տ ն ա յ ն ա գ ո ր ծ ա կ ա ն կ օ մ ի տ ե տ Թիֆլիսում, որ պէտք է զբաղվի մեր երկրի տնայնագործութեան զարգացման գործով։ Մեր գաւառային գործողները թող աչքի առաջ ունենան այդ կօմիտետի գոյութիւնը եւ դիմեն նրան՝ խնդրելով ցուցումներ եւ նպաստներ մեր գաւառներում արհեստներ տարածելու նպատակով։

—

Մայրաքաղաքի լրագիրները հաղորդում են, որ ներկայ 1900 թուականին Պետերբուրգում պէտք է բացվի համառուսական ն կ ա ր չ ա կ ա ն ժ ո ղ ո վ, որին մասնակցելու համար պէտք է հրաւիրվեն Ռուսաստանի բոլոր նկարիչները եւ այն անձինք, որոնք հետաքրքրվում են գեղարուեստով։

—

ԲԱԳՈՒԻՑ մեզ գրում են. «Շամախու կօնսիստօրիայի նախագահ Մեսրոպ վարդապետ Տէր-Մովսիսեան, որ այժմ այստեղ է գտնվում, երկրաշարժի աղէտի մասին լսելուն պէս, հրաւէր կարդաց եկեղեցում եւ ինքը գանձանակ շրջեցնելով ժողովեց 600 րուբլի եւ մօտ 500 րուբլու շորեղէն։ Ժողովարարութիւնը շարունակվում է. յոյս կայ, որ վարդապետին կաջողվի մի նշանաւոր գումար հաւաքել տառապեալների օգտին։ Ո՞ւր են միւս հայր սուրբերը եւ սրբազանները, ինչո՞ւ չեն հետեւում իրանց կարգակցի օրինակին»։

—

ԲԱԳՈՒԻՑ մեզ գրում են. «Բագուի հայ կանայք եւս յետ չը մնացին տղամարդկանցից՝ երկրաշարժից վնասվածներին օգնելու գործում։ Տ. տ. Թամար Կանկանեանի եւ Եղիսաբէթ Իսրբաշեանի նախաձեռնութեամբ սկսվել է ժողովարարութիւն եւ մի օրվայ մէջ հաւաքված է 1000 րուբլի։ Ժողովարարութիւնը շարունակվում է»։

—

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՕՊՕԼԻՑ մեզ գրում են. «Ախալքալաքի գաւառի աղէտը այնքան անսպասելի կերպով գրաւեց ընդհանուրի ուշադրութիւնը, որ մենք բոլորս էլ, մոռանալով ամեն կարիք ու ցաւ՝ լարված ուշադրութեամբ հետեւում ենք դժբաղդութեան վայրերից հասած անմխիթար տեղեկութիւններին։ Անսպասելի լուրը հասնելուն պէս, տեղիս համարեա ամբողջ ինտելիգենցիան միահամուռ պատրաստակամութիւն յայտնեց միջոցներ ձեռք առնել դժբաղդներին ժամ առաջ օգնութեան հասնելու։ Երեւանի պ. նահանգապետից ստացված թոյլտուութիւնից յետոյ, պ.պ. Յովհաննէս Յակոբեան, Կարապետ Քէչիչեան եւ պ. Բէբութեան անմիջապէս սկսեցին հանգանակութիւնը. երկրորդ օրը հաւաքված գումարի քանակութիւնը հասաւ 1000 րուբլու, որից 800 րուբլին, չը սպասելով հանգանակութեան աւարտմանը, պ. քաղաքագլխի միջոցով ուղարկվեց Թիֆլիսի նահանգապետին։ Տիկիններ Ջաւահիր Տէր-Պետրոսեան, Արուսեակ Յակոբեան եւ ուրիշները, ամեն մէկը իրանց շրջանում հաւաքել են բաւական թւով հագուստներ, վերմակներ եւ կօշիկներ։ Ուպրավայի անդամներ պ.պ. Մովսէս-Բէգ Տէր-Սարգսեան եւ Յ. Բարսամեան մագազիններից հաւաքում են հագուստի համար յարմարագոյն կտորներ, որոնք այս օրերս կուղարկվեն Ախալքալաքի գաւառի դժբաղդ ազգաբնակութեանը։ Բացի այս բոլորը, յունվարի 2-ին նշանակված է մի շքեղ պարահանդէս բժ. Ն. Տէր-Իսահակեանի եւ Ա.գ. Փիրումեանի նախաձեռնութեամբ։ Յոյս կայ, որ մի չատ զգալի գումար է գոյանալու։ Ուրախութեամբ պէտք է նկատել, որ ամեն մի ալէքսանդրապօլեցի աշխատում է իր կարողութեան չափ օգնել բարի գործին եւ առանց տրտունջի գցում է իր լուման։ Տարիներից ի վեր մեզ առաջին անգամն է պատահում տեսնել՝ բարի գործի ձեռնարկութեան ժամանակ, այս սատիճանի նախանձելի ոգեւորութիւն, Եւ զարմանալի չէր լինի արդեօք, որ գահի բարձրութիւնից եւ Ախալքալաքի աղքատ գիւղերից հասած չնորհն ու նըպաստները տեսնելուց յետոյ էլ, անզգայ ու անտարբեր մնայինք դէպի մերձաւորի հառաչանքը, դէպի դժբաղդի արտասուքը»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

—

Թաւրիզ,, դեկտեմբերի 23-ին

Անցեալները գրել էի Սալմաստի ճանապարհին բուն դրած աւազակային խմբի, նրանց ցրվելու եւ երկուսի սպանութեան մասին։ Բացի այդ խմբից, որ ինչպէս յայտնի է, 17 հոգուց էր բաղկացած, ի վաղուց անտի գոյութիւն ունէր մի ուրիշ աւազակային խումբ, որ կազմված էր պարսկահպատակ քրդերից, որոնք արձակ-համարձակ կողոպտում, սպանում էին անցորդներին կամ գիւղերի անմեղ բնակիչներին, օտարահպատակ (թիւրքահպատակ) անուան տակ ծածկվելով։ Պէտք է ասել, որ վերջին խումբը պարունակում էր իր մէջ նաեւ հարուստ քրդեր. թէեւ այս այնքան էլ նշանակութիւն չունի, որովհետեւ, ինչպէս յայտնի է, քրդի ցեղական յատկութիւնը աւազակութիւնն է։

Այդ քրդական աւազակային խումբն իր անգութ, գազանային սպանութիւններով սարսափ էր տարածել տեղական ժողովրդի վրա եւ գրաւել էր պարսից կառավարութեան ուչքը, որը թէեւ մի քանի անգամ կամեցել էր ձերբակալել նրանց, սակայն երկիւղ կրելով նրանց օտարահպատակութիւնից, թէ՛ անզօր գտնվելով այդ միացեալ ուժի առաջ, թողել էր իր մտադրութիւնը, մինչեւ որ թագաժառանգը վերջին ժամանակներս Խոյ-Սալմաստ ուղեւորվելով՝ ճանապարհին պատահում է այդ խմբին, որը հրացան եւ ուրիշ ռազմամթերք էր փոխադրում Թիւրքիա։ Այդ հանգամանքն առիթ տըւեց աւելի լուրջ միջոցների դիմելու նրանց ձերբակալելու համար, որ եւ կարողացան նըրանցից չորսին ձեռք գցել եւ Թաւրիզ բերելով բանտարկել։ Կարելի է ենթադրել, որ թագաժառանգի ուղեւորութեան պատճառը այդ կողմերը այս ցուրտ ժամանակներին, մեծ մասամբ այդ է եղել։

Անցեալ օրը, դեկտեմբերի 21-ին, անարդարութիւնն եւ անգութ մարդասպանութիւնն իր արժանաւոր պատիժը կրեց յանձին այդ չորս քրդերի։ Կէսօրից յետոյ նահանգապետի բանտից հանելով նրանց բերին թագաժառանգի պալատի դրսի ընդարձակ բակը, որ «Ալագափի» է կոչվում, ուր երկու թնդանօթ պատրաստ սպասում էին իրանց զոհերին։ Իւրաքանչիւր մի թնդանօթից կապեցին մի-մի մահապարտներից, կարմիր հագնված դահիճը մօտեցրեց կրակը եւ թնդանօթների ձայնի հետ երկինք բարձրացան նրանց մարմինների կըտորտանքները եւ մեծ թափով չաղ եկան բակի մէջ... Ապա կապեցին միւս երկուսին։ Խեղգող ճնճղրային եւ վառօդի հոտ բարձրացաւ եւ ահագին բազմութիւնը չտապեց դիտելու «անհաւատ օմարների» լէշերը։ Սարսափելի տեսարան էր թնդանօթներն արձակելիս. այն մարդուց, որ մի քանի րօպէ առաջ 3 գիւղ էր խոստանում, եթէ իրան ազատեն թնդանօթից, այժմ միայն մարմնի կտորտանքներն էին մընում, որոնցից միայն գլուխն էր ամբողջ, մնացած մասերը կարծես դանակով կտրտել էին։ Այդ տեսարանը մարդու ջղերի վրա էր ազդում։ Ի հարկէ այսպիսի մահացութիւնները սարսափելի վայրենի պատիժներ են, բայց Պարսկաստանի նման տեղի համար դրանք անհրաժեշտ են։ Հէնց այդ պատիժներն են մեծ մասամբ նպաստում աւազակութեան բարձման, հակառակ դէպքում քաղաքից դուրս գալ չի լինի, մարդիկ միմեանց պարզապէս կուտեն։ Հէնց նոյն այսպիսի պատիժ տուեցին առաջին 17 հոգուց բաղկացած խմբի երկու անդամների եւս։

Ինչպէս խօսում են, մի այսպիսի վիճակ սպասում է Սօուչբուլաղից չղթայակապ բերած մի քանի քուրդ աղաների։ Ֆարրօ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—«Figaro» լրագրի տեղեկութիւնների համաձայն, Պենսիլվանիայի «արեւմտեան համալսարանի պրոֆէսոր Ֆեզենդէն եւ նրա օգնական պրոֆէսոր Կինտեր մենավաճառութեան արտօնութիւն են վերցրել հեռագրական անթել ապարատի համար, որը, ինչպէս հաւաստիացնում են նրանք, երկու հազար անգամ աւելի ուժեղ եւ աւելի զգայուն է, քան Մարկօնիի անթել հեռագիրը։ Մինչ Մարկօնիի հեռագրական ապարատը գործում է միայն 90 մղոն տարածութեան վրա, Ֆեզենդէն եւ Կինտեր, իբր թէ, գտել են մի հնարք, որով հեռագիրը կարող է հաղորդվել Ատլանտեան ովկիանոսի ամբողջ տարածութեան վրայով։

—Պահպանողականների օրգան «Morning Post» լրագիրն ասում է, թէ Սօլիսբիւրիի մինիստրութիւնը վերջնականապէս ցոյց տուեց իր անընդունակութիւնը եւ թէ Անգլիային հարկաւոր են նոր մարդիկ։ «Daily Mail»-ը ծաղրում է ծերերի մինիստրութիւնը։

—Բեռլինից «Новости» լրագրին հեռագրում են դեկտեմբերի 27-ին, թէ Վիլհելմ կայսրը մտադիր է ապրիլ ամսին ուղեւորվել Հռոմ, իսկ այնտեղից Եգիպտոս։

—«Vaterland» լրագրի աշխատակիցներից մէկը Հաագայում խօսակցութիւն է ունեցել մի տիկնոջ հետ, որ 35 տարի ապրել է Տրանսվաալում եւ չատ լաւ ծանօթ է կեանքի պայմաններին Հարաւային Աֆրիկայում։ Նա հետեւեալ կարծիքն է յայտնել անգլիացիների դըրութեան մասին. «Ես ճանաչում եմ Տրանսվաալի երկիրը եւ նրա ժողովրդին։ Ոչ մի անգլիացի այնտեղից կենդանի չի վերադառնայ։ Համեմատեցէք երկու կուող թչնամիներին։ Բօէրները տասներկու տարեկան հասակից սովորում են հրացան արձակել, լող տալով անցնել գետերը, ձի նստել։ Նրանք հիանալի հրացանաձիգներ են, ձի նստողներ եւ լողորդներ։ Անգլիական լրագրներում հաղորդված էր մի լուր, թէ Տուգելա գետը վարարել է անձրեւներից եւ կտրել բօէրների ճանապարհը։ Դա ուղղակի ծիծաղելի է։ Եւ այդպիսի մարդկանց դէմ ուղարկում են այնպիսի զինուորների, որոնք ոչ տեղին են ծանօթ, ոչ մարդկանց եւ որոնց վրա կլիման սպանիչ ազդեցութիւն է անում։ Բացի դրանից, անգլիացիների ուղարկված ձիերը պէտք է կոտորվեն «paardezerrekt» հիւանդութիւնից, որին դիմանում են միայն տեղական ձիերը»։

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ

—

30 դեկտեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Դեկտեմբերի 31-ին Նոյա Կայսերական Մեծութիւններ Թագաւոր Կայսրը, Թագուհի Կայսրուհի Ալէքսանդրա Ֆէօդօրօվնա Օգոստափառ դուստրների հետ միասին Ցարսկօե-Սելօյից եկան Պետերբուրգի Ձմեռային պալատը։

ՄՕՍԿՎԱ։ Դեկտեմբերի 30-ին համալսարանի դահլիճում տեղի ունեցաւ ֆարմացեվտների երրորդ ժողովի բացումը։ Դահլիճը լիքն էր։ Մասնակցում են 550 իսկական անդամներ։ Ներկայ էին ուսումնական շրջանի հոգաբարձուն, համալսարանի ռեկտօրը եւ պրօֆեսօրները։ Ժողովը բացվեց Ֆերրէյնի եւ պրօֆեսօր Տիխօմիրօվի ճառերով։ Մօսկվայի Օգոստափառ գեներալ նահանգապետը ուղարկել էր մի հեռագիր, որով ողջունում էր ժողովի բացումը։ Ֆարմացիայի մագիստրոս Զօլպեանը մի ճառով պատմական ակնարկ ձգեց ֆարմացիայի զարգացման վրա։

ԼՕՆԴՕՆ։ «Րէյտէրի գործ.»։ Երեկոյեան լըրագիրները հաղորդում են, թէ Լօմանիսի նաւատորմիղը հրաման ստացաւ պատրաստ լինել յունվարի 19-ին ճանապարհ ընկնելու։ Լօմանիսի նաւատորմիղը կը գայ Գիբրալտար, իսկ Գիբրալտարից, երեւի, կուղեւորվի դէպի Բալէարեան կղզիները։

1 յունվարի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Պետական խորհրդի նախագահ 1900 թուականի ընթացքում հաստատված է Մեծ Իշխան Միխայիլ Նիկօլայեվիչը։

ԼՕՆԴՕՆ։ «Րէյտ. գործ.»։ Բուլլերը հեռագրում է Սպրինգֆիլդից դեկտեմբերի 30-ին, թէ այդ օրը, առաւօտեան, նա գրաւեց Տուգելայի հարաւային ափը եւ կամուրջը Պօտգիտերգրիֆտի մօտ։ Գետը վարարում է։

Լօնդօնի Սիտիի կազմակերպած կամաւորների գունդը, թւով 500 հոգի, վաղը կուղեւորվի Հարաւային Աֆրիկա։ Այսօր Վիլդհոլլում, մէրի եւ չերիֆի ներկայութեամբ, յայտարարվեց, թէ կամաւորները ստանում են Լօնդօնի քաղաքացու իրաւունք։ Պաշտօնապէս հաղորդվում է, թէ բացի օֆիցէրներից, դեկտեմբերի 25-ին Լէդի-Սմիթի վրա գործած յարձակման ժամանակ, սպանված են 135 եւ վիրաւորված 244 մարդ։ Նոյն օրը սպանված են 14 եւ վիրաւորված 27 օֆիցէր։

ԲԵՌԼԻՆ։ «Վօլֆի գործ.։ «Norddeutsche Algemeine Zeitung» լրագրում տպագրված է. «Մամուլի մէջ մի քանի անգամ երեւացել են տեղեկութիւններ, թէ Կրուպպի գործարանը խաչէնում չտապով պողպատից ռումբեր է պատրաստում Անգլիայի համար։ Մի եւ նոյն ժամանակ հարց էր յարուցած, թէ այն փաստը համապատասխանում է արդեօք այն չէզոք դիրքին, որ բռնել է Գերմանիան Հարաւ-Աֆրիկական պատերազմի վերաբերմամբ։ Մեր ստացած տեղեկութիւններից երեւում է, որ այդ հարցին տրված է բացասական պատասխան, ուստի եւ Կրուպպի գործարանին առաջարկված է դադարեցնել զէնքերի, թնդանօթների եւ այլ պատերազմական պարագաների առաքումն պատերազմողներից մէկին կամ միւսին։

2 յունվարի

ՊՐԵՏՕՐԻԱ։ «Րէյտէրի գործ.»։ Տրանսվաալից ստացված պաշտօնական տեղեկութիւնները հաղորդում են, թէ բրիտանական զօրքերը կորուստով յետ են մղված անցեալ կիրակի Կոլսբէրգի մօտ։ Բօէրների կորուստի մասին դեռ եւս ոչ մի հաչիւ չէ ստացված։ Գրինկուալեստից անգլիացիները յարձակում գործեցին բօէրների բանակի վրա եւ յաղթեցին նրանց, բայց յետոյ անգլիացիների զօրքի դէմ ուղարկվեց բօէրների մի այլ զօրաբաժին. այն ժամանակ անգլիացիները յետ քաշվեցին դէպի Վերմօնտ։

ՐԵՆՍԲՈՒՐԳ։« Րէյտէրի գործ.»։ Բրիտանական մի ուժեղ զօրաբաժին այսօր առաջ գնաց եւ թնդանօթային կրակի օգնութեամբ գրաւեց մի դիրք թչնամու ձախ թեւում։ Բօէրները փորձ արին յետ առնելու գրաւած դիրքը, բայց փորձն ապարդիւն անցաւ։

ԼՕՆԴՕՆ. «Րէյտէրի գործ.»։ Կոմս Դիվան, մարկիզ Դիւֆերինի աւագ որդին, վախճանվեց դեկտեմբերի 25-ին Լէդի-Սմիտում ստացած վէրքերից։

ԼՕՐԵՆՑՕ ՄԱՐԿԵԶէ։ Լուրերին նայելով, զինուորված սպաների խմբերը ներս խուժեցին Տրանսվաալին սահմանակից երկիրը եւ կոտորեցին բազմաթիւ կաֆֆրների։

ԼՕՆԴՕՆ։ «Րէյտէրի գործ»։ Երեւեցաւ, որ բուլլէրը Պօտգիտերգրիֆտի մօտ գրաւել է ոչ թէ Տուգելայի կամուրջը, այլ մի պարօդ, Կօլէնզօյից 15 մղոն դէպի արեւմուտք։

ԴՈՒՐԲԱՆ։ «Րէյտ. գործ.»։ «Natal», «Times» լրագրում տպված է մի հեռագիր Լօրենցօ-Մարկեզէից, որի մէջ հաղորդվում է, թէ Սվազիլէնդում բօէրների զօրաբաժինները կողոպտել են բոլոր առեւտրական տներն եւ հանքերը։ Տեղական ոստիկանութեան գործակցութեամբ չատ անգլիացի բնակիչներ արտաքսված են կամ կալանաւորված. մի քանիսը նրանցից փախան Լասամբօս, դէպի պօրտուգալական սահմանը։ Տեղացի կողոպտիչները լրագործեցին երկրի կատարեալ աւերման գործը։

ՊՐԵՏՕՐԻԱ։ «Րէյտ. գործ.»։ «Diggers News» հաղորդում է, թէ բօէրների կորուստը Լէդի-Սմիթի վրա գործած յարձակման ժամանակ այնպէս մեծ չէ, որպէս տարածված էր. բօէրները կորցրին 26 սպանված եւ 177 վիրաւորված։

ԼՕՆԴՕՆ։ «Րէյտ. գործ.»։ Զինուորական շըրջաններից մի քանիսում երէկ երեկոյեան լուր տարածվեց, թէ Բուլլէրը նոր պարտութիւն է կրել։ Զինուորական մինիստրութիւնն այդ մասին մինչեւ կէս գիշեր չէ ստացել ոչ մի տեղեկութիւն։

ԼՕՆԴՕՆ։ «Րէյտ. գործ.»։ Զինուորական մինիստրութիւնը ֆելդմարշալ Ռօբերտսօնից հետեւեալ հեռագիր է ստացել, որ ուղարկված է Կապշտադտից։ «Յունվարի 1-ին գեներալ Մէտուէնի ուղարկած հեծեալ զօրաբաժինը հետախուզութիւններ կատարելուց յետոյ վերադարձաւ յունվարի 11-ին։ Զօրաբաժինը անցաւ Օրանժեան հանրապետութեան սահմանը եւ 25 մղոն առաջ գնաց։ Յունվարի 10-ին Ֆրէնչը հետախուզութիւններ արեց թչնամու ձախ թեւի ուղղութեամբ. հետեւեալ օրը նա հեծելազօրքի եւ թնդանօթաձիգների հետ առաջ անցաւ՝ բօէրների բանակի վրա յարձակում գործելու նպատակով, բայց այդ չաջողվեց նրան։

ՕՐԱՆԺ-ՐԻՎԵՐ։ Գեներալ Բուդ մի զօրաբաժնով դեկտեմբերի 25-ին գրաւեց Զաադպանդրիֆ Օրանժեան հանրապետութեան հողում։ Սա առաջին կէտն է, որ անգլիացիները գրաւում են թչնամու երկրի վրա այս պատերազմի ընթացքում։

ԼՕՆԴՕՆ։ Երեկոյեան լրագիրներում տպված է մի հեռագիր Կապշտադտից, թէ գեներալ Պուարրէնը անցաւ Տուգելա գետը։

«Պենելօպա» զինուորական նաւը, որի վրա գտնվում էին բօէր գերիներ, համարեա ոչընչացաւ հրդեհից։ Նաւը աջողվեց ազատել վերջնական կորուստից չնորհիւ միայն այն հանգամանքի, որ վառօդի պահեստը լցրին ջրով։

Լէդի-Սմիթի յարձակման ժամանակ բօէրները կորցրին 500 մարդ սպանված եւ վիրաւորներ։

ՊՐԵՏՕՐԻԱ։ Բօէրների գլխաւոր բանակից Լէդի-Սմիթի մօտ ստացված հեռագրի մէջ դեկտեմբերի 31-ին հաղորդվում է, որ դոկտոր Կալդվէլ չորս տարով բանտարկութեան է դատապարտված այն բանի համար, որ նա փախել էր՝ անգլիացիների հետ միանալու դիտաւորութեամբ։

Լուկա Մէյէր եկաւ Կօլէնզօ։

ԼՕՆԴՕՆ։ «Րէյտէրի գործակալութիւնը» հրատարակել է տեղեկութիւն Լէդի-Սմիթի մօտ գտնվող բօէրների գլխաւոր բանակից, դեկտեմ-

բերի 27-ից, թէ անգլիացիները չաբաթ երեկոյ յարձակվեցան բօէրների զօրաբաժնի վրա, որ կանգնած էր Բեստերսկօպի հարաւային ծայրում եւ հարկադրեց նրան նահանջել։ Բօէրները անընդհատ կրակ են թափում անգլիացիների դէմ։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Առաջին փոխառութեան տոմսակների վիճակախաղի ժամանակ հետեւեալ համարները տարան այս գումարները.

Երկու հարիւր հազար րուբլի—18018/5։ Եօթանասուն եւ հինգ հազար—2913/34։ Քառասուն հազար—4380/45։ Քսան հինգ հազար—5145/5։ Տասը-տասը հազար—7976/11, 14749/4, 2389/26։ Ութ-ութ հազար—12916/21, 14592/6, 19852/8, 17192/34, 13841/49։ Հինգ-հինգ հազար—2823/30, 19375/24, 4050/19, 5315/23, 2988/23, 9779/45, 6661/17, 10987/38։ Հազար ր.,—17823/29, 18626/25, 6544/17, 5730/19, 8808/7, 15102 23, 4014/43, 1862/39, 7835/38, 8582/26, 12720/28, 13355/33, 19659/42, 5240/38, 12772/8, 1564/40, 11931/33, 5856/11, 8943/10, 494/14։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԷԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Շաբաթ, յունվարի 8-ին,

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆԻ ԴԱՀԼԻՃՈՒՄ

Պ.պ. անդամների, կանդիդատների եւ նրանց ընտանիքների համար կը կայանայ

I

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

II

հայ դրամատիքական ընկերութիւնը կը ներկայացնէ

ա. „**ՄԿՆԻԿ**“

վօդ. 1 գործ., հեղ. Արմօն Րօզօի, թարգմ. Ա. Թարխանեանի եւ

բ. ՃԱՐԱՀԱՏԵԱԼ ԴԵՐԱՍԱՆ

վօդ. 1 գործ., թարգ. Դ. Տէր-Դաւթեանի։ Մասնակցում են՝ օրէկ Մարի, տ. Ագնէս եւ պ.պ. Միրաղեան, Յարութիւնեան, Միրզայեան։ Անդրանիկ, Եազօն եւ ուրիշները։

Սկիզբն է երեկոյեան 7 ժամին։ Տոմսակները արժեն՝ 20, 30, 50, 75 կ. եւ 1 րուբլի. Կարելի է ստանալ ժողովարանի ծառայի մօտ։ 1—3

Թիֆլիսի Քաղաքային Վարչութիւնը յայտնում է ի գիտութիւն ընդհանուրի, որ նա, Թիֆլիսի Նահանգապետի Պարոն Պաշտօնակատարի Թոյլտուութեամբ, յանձն է առել քաղաքային դրամարկղին կից Նուիրատուութիւնների ընդունելութիւնը ի նպաստ Թիֆլիսի ամենաաղքատ բնակիչների՝ նրանց փայտ, ածուխ, ճրի ճաշեր եւ դրամական նպաստներ տալու համար։ Նուիրատուութիւնները կընդունվեն ամեն օր բոլոր լի օրերը 9-ից մինչեւ 2 ժամը կէսօրից յետոյ։ Նուիրատուութիւնները կարելի է նոյնպէս անձամբ տալ գործադիր յանձնաժողովի անդամներ Քաղաքային Դումայի ձայնաւորներին՝ Ե. Մ. Ակօփօվին, Մ. Բ. Վեսելօվզօրօվին, Ա. Գ. Իրիցփուխօվին, Ա. Ս. Բաղդասարօվին եւ Ի. Ս. Բուղդանօվին եւ վերոյիշեալ յանձնաժողովի նախագահ վարչութեան անդամ իշխան Ա. Մ. Արգուտինսկի-Դոլգօրուկօվին։ 1—3

ԲԱՆԿԱՅԻՆ ԹԱՏՐՈՆ

Շաբաթ, յունվարի 8-ին, 1900 թ.

ՀԱՄԵՐԳ

Խ. Մ. ԿԱՐԱ-ՄՈՒՐԶԱՅԻ

Մասնակցում են՝ օր. օր. Դ. Ալիխանեան, Մ. Սոնայեանց. պ.պ. Մ. Վարդիկեան, Մ. Ռոստոմեան, Ա. Մանուկեան, Ա. Յակոբջանեան, Մ. Մազմանեան եւ խումբը.

I ԿՈՆՑԵՐՏԱԿԱՆ

II «ՋՐՕՐՀՆԵՆՔԻ ԳԻՇԵՐ»

III «ՀԱՐՍԱՆԵԱՑ ԳՆԱՑՔ»

Տօմսակները ծախվում են՝ Թատրոնի կասսայում։ 1—1

КАПИЛЛЕРИНЪ

НОВОЕ СОВЕРШЕННО БЕЗВРЕДНОЕ СРЕДСТВО ВОЗВРАЩАЕТЪ СѢДЫМЪ ВОЛОСАМЪ ИХЪ ПРЕЖНІЙ ЦВѢТЪ

ЦѢНА 2 РУБ.

А. СІУ и К°.

М. 10958

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

«Մ Ի Ջ Ն Ո Ր Դ»

(Посредникъ)

Դ. Ի. ԵԱԿԻՄՕՎԻՉԻ

Պուշկինեան պասաժ, Թամամշեվի քարվանսարայի հանդէպ։

Հրաւիրում է պ.պ. տանտէրերին հաղորդել մանրամասն հասցէ ազատ բնակարանների (դրա համար վերցնվում է 20 կօպ.), որ չատ դիւրութիւն կը պատճառէ թէ տանտէրերին եւ թէ բնակարան վարձողներին։ Այդ նպատակով պատրաստված է մանրամասն ցուցակ։ Գրասենեակում կայ ազատ բնակարանների մեծ ցուցակ։ Ցանկացողները թող դիմեն գրասենեակ։ 0—1

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

«Մ Ի Ջ Ն Ո Ր Դ»

(Посредникъ)

Դ. Ի. ԵԱԿԻՄՕՎԻՉԻ

Պուշկինեան պասաժ, Թամամշեվի քարվանսարայի հանդէպ։

Ծախվում են տներ, հողաբաժիններ՝ գործարաններ շինելու համար, քաղաքում եւ քաղաքից դուրս՝ գաւառներում։ Ամարանոցներ, նաւթային հողեր։ Մանրամասնութիւնների համար դիմել գրասենեակ։ 0—1

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

„Մ Ի Ջ Ն Ո Ր Դ“

(Посредникъ)

Դ. Ի. ԵԱԿԻՄՕՎԻՉԻ

Պուշկինեան պասաժ, Թամամշեվի քարվանսարայի հանդէպ։

Կատարում է զանազան յանձնարարութիւններ անշարժ կայքեր ծախելու եւ գրաւ դնելու։ Պահանջվում է առաջին եւ երկրորդ գրաւականով փող։ Մանրամասնութիւնների համար խնդրեմ դիմել գրասենեակը։ 0—1

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ

Ուրբաթ, յունվարի 7-ին, նշանակված է

ԴԻՄԱԿԱՀԱՆԴԷՍ

Հիւրերը մուտքի համար վճարում են՝ զինուորականները 1-ական ր., իսկ մնացածները 2-ական ր.։ Դիմակները ձրի։ Ձեռնոցները պարտադիր են բոլոր պարողների համար, որոնցից զինուորականները պէտք է լինին համազգեստով, իսկ մնացածները—ֆրակով կամ սեւ սիւրտուկով։ Տեղացիները կարող են լինել իրենց ազգային հագուստներով։ Այն անձերը, որոնք չեն պարում, պէտք է լինեն՝ զինուորականները սիւրտուկներով, իսկ մնացածները սեւ սիւրտուկներով։ Սկիզբը երեկոյեան $9^{1}/_{2}$-ին, իսկ վերջը գիշերուայ 3-ին։ 1—3

Զորս հայ երիտասարդներ անցնելով ինձ մօտ երաժշտական քերականութեան, սոլֆեջիօյի, ներդաշնակութեան, փոխադրութեան, չարադրութեան եւ լուծմունքի ընդհանուր կանոնները՝ կարող են ինքնագլուխ խումբ կազմել, կրթել նրան սկզբնական երգեցողութեան մէջ, սովորեցնել քառաձայն երգեր, նօտաներ, զարգացնել մելօդիայի, հարմօնիայի եւ բաղխումների զգացումները, անցնել Մ. Եկմալեանի ներդաշնական պատարագը, անսխալ եւ կանոնաւոր կատարել տալ նրան, խումբ կառավարել, օգնականներ պատրաստել եւ միշտ խումբը կազմ պահել։ Այդ երիտասարդներն են՝ պ.պ. Յ. Թումանեան, Ա. Մանուկեան, Ա. Յակոբջանեան եւ Ա. Զօմարեան։ Ցանկալի կը լինէր, որ նրանց հրաւիրէին գործի։

1—1 Կարա-Մուրզա

ԲՐՈՒՍԱՅԻ ՑԵԼԼԻՒԼԱՐ

ՇԵՐԱՄԻ ՍԵՐՄ

զանազան ֆիրմաներից, ծախվում է Ս. Կիւլպէնգեանի մօտ, նոր Շադինօվի քարվանսարում № 19։ 1—3

„ՈՐՈՏԱՆ“

ՆԱՒԹԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ պատիւ ունի յայտնել նրա յարգելի բաժնետէրերին, որ ի նկատի առնելով «ՍԱԲՈՒՆՉԻ» կոչված նաւթահանքերում ընկերութեան գնած երկու կտոր նաւթահողերի անմիջապէս չահագործելու պէտքերը, համաձայն 1899 թըւականի ապրիլի 7-ին կայացած ընկերութեան ընդհանուր ժողովից որոշման յետաձգված երրորդ բաժնավճարը,—25% տոկոս իւրաքանչիւր բաժնին կամ 62 ր. 50 կօպէկ,—անհրաժեշտ է մոցնել ընկերութեան կասսան ոչ ուշ քան յունվարի 31-ը 1900 թ. ընդ նմին ներկայացնելով անցեալ բաժնավճարների անդորրագրերը։ Վարչութիւնը նախազգուշացնում է յարգելի անդամներին, որ վերոյիշեալ ժամանակամիջոցում բաժնեվճար չը մոցնող բաժնատէրը, համաձայն § 4 ընկերութեան պայմանագրի, դադարում է ընկերութեան բաժնետէր լինելուց, զրկվելով նաեւ իր մոցրած նախկին բաժնավճարներից։

(5, 10, 20) 1—3

Лучшія аттестаціи отъ учебнаго начальства.

За успѣшнія занятія благодарности.

И. Я. БРОНЪ-ФОНЪ-БРЕННЕРЪ

преподаетъ

Полный курсъ **БУХГАЛТЕРІИ**

ПРЕДМЕТЫ ЗАНЯТІЙ:

1) Бухгалтерія (двойная италіянская), 2) Коммерческая ариѳметика, 3) Коммерческая экономія. 4) Ариѳметика на счетахъ, 4) Торговыя и вексельныя узаконенія и 5) Коммерческая корреспонденція.

Курсъ 3-хъ-мѣсячный. Занятія ежедневныя. Плата за курсъ 60 руб. Ручательство и гарантія за успѣхи. Болѣе 1000 окончившихъ курсъ. Михайловская, № 71.

Собственный методъ преподаванія по собственнымъ сочиненіямъ, продающимся во всѣхъ книжныхъ магазинахъ.

Занятія съ января мѣсяца. 10—100

Преподов. ведется по собств. сочиненіямъ.

Годъ занятій десятый.

BATEAUX A VAPEUR FRANCAIS N. PAQUET ET C-ie

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ն. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ.

Կանոնաւոր և ուղղակի նաւագնացութիւն ՄԱՐՍԷԼԻՑ ԲԱԹՈՒՄ, չորեքշաբթի օրերը, երկու շաբաթը մի անգամ,

Եւ հակառակը՝ Բաթումից Մարսէլ, մտնելով Տրապիզօն, Սամսօն և Պօլիս։ Մեկնում է Բաթումից՝ չորեքշաբթի, 5/17 յունվարի ՍԻՐԿԱՍԻ շոգենաւը. նաւապետ ԳԱՐՐԻԳ։ Եւ այսպէս շարունակաբար, երկու շաբաթը մի անգամ, չորեքշաբթի օրերը, ժամը 4-ին ճաշից յետոյ։

Բաթումից Պարիզ ուղղակի հաղորդակցութեան տոմսակներ տրվում են սովորականից պակաս գներով։

Ամիսը մի անգամ կանոնաւոր հաղորդակցութիւն Բաթումի և Անտվէրպէնի մէջ, ընդունելով ապրանքներ բոլոր հիւսիսային նաւահանգիստների համար։

Ապրանքների և ճանապարհորդների մասին հարկաւոր տեղեկութիւններ ստանալու համար թող բարեհաճեն դիմել ընկերութեան գործակատարներին՝

ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ—պ. Վիկտոր դ'Արնօին, Նաբէրէժնայա։ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ—պ. Օ. Գ. Բարեկենդանեանին, Սիօնի փող. Խօջափարուխօվի և Մայսուրաձէի քարվանսարա։ ԲԱԳՈՒ—եղբ. Վ. և Ի. Մութաֆեանններին, Նաբերեժնայա փողոց, տուն Կրասիլնիկօվի, № 27։ ՆՕՎՕՐՕՍՍԻՅՍԿ—պ. Մելխիօ Հերշէնրօդերին։

(ե. հ. շ.) 8—20

ТРЕБУЙТЕ ВЕЗДѢ ШОКОЛАДЪ СІУ

ФАБР. С. СІУ и К°—МОСКВА.

39—52 М. 35,967 (ա)

ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ԲՐՕԿԱՐ ԵՒ ԿՕՄՊ.

ԾԱՂԿԱՅԻՆ Օ-ԴԷ-ԿՕԼՕՆԻ

ՀՆԱՐՈՂՆԵՐ

ԳՈՐԾ Է ԱԾՎՈՒՄ որպէս օծանելիք, տուալէտային ջուր և օդը մաքրելու համար.

М. 87646. (ա 5) 6—10

ՀԱՅԹԱՅԹՈՂ ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ԴՈՒԱՆ

Ա. ՐԱԼԼԷ եւ ԸՆԿ.

օծանելիքներ

ԱՆԻՒՏԱՅԻ ԱԶՔԵՐԸ

ՕՃԱՌՆԵԼԻՔ, ՓՈՇԻ և ՍԱՊՕՆ

Մոսկվա. 1) Սօլօդօվնիկօվի պասաժ։
2) Տվերսկայա, տուն Սալիբիդօնօվի.
Պետերբուրգ Նևսկի, 18։
և Ռուսաստանի յայտնի խանութներում։

Н. С. НИКОЛЬСКІЙ, МОСКВА.

М. 89508

Եղբարք Ե. եւ Մ. Միրզաբէկեանների

ԾԽԱԽՈՏԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

ԲԱԳՈՒՈՒՄ։

Ի նկատ առնելով, որ տարեց տարի մեր գործարանի ծխախոտի և պապիրոսի պահանջը գնալով մեծանում է՝ մենք, որպէսզի դիւրութիւն լինենք տուած մեր մշտական գնողներին՝ վերանցինք Թիֆլիսում (Հալաբարի կամուրջի մօտ, տուն Իսաբլովի) բանալ սեփական խանութ, որտեղ կարելի է միշտ ստանալ ծխախոտի և պապիրոսի ամենաընտիր տեսակներ։ Հրաւիրում ենք պ. պ. ծխողներին անձամբ հաւաստիանալ մեր ծխախոտի բարձր յատկութեան։

Օտարաքաղաքացիք իրանց պատուէրներով դիմում են—Тифлисъ, Табачный магазинъ Бр. Мирзабековыхъ.

Պատուէրները կատարվում են ճշտութեամբ և շուտ։ 6—10

Թիֆլիսի Այգեգործական դպրոցը

յայտնում է ի գիտութիւն ընդհանուրի, որ ներկայ 1899 թւի աշնան և 1900 թւի գարնան ծախվում է նոյն այգեգործական դպրոցում, պակասեցրած գներով մօտ 4000 մէկ և երկու տարեկան ամենաընտիր տեսակների որթատունկ ծառեր և 50,000-ից աւելի զարդածառեր, փշածառեր, մշտադալար և տերեւաթափ ծառեր և թուփեր մէկ տարեկան հասակից մինչև հինգ։

(ե. հ. շ.) 31—40